

KOMISJA
EUROPEJSKA

Bruksela, dnia 10.11.2015 r.
COM(2015) 611 final

**KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY,
EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU
REGIONÓW**

Strategia rozszerzenia UE

{SWD(2015) 210 final}
{SWD(2015) 211 final}
{SWD(2015) 212 final}
{SWD(2015) 213 final}
{SWD(2015) 214 final}
{SWD(2015) 215 final}
{SWD(2015) 216 final}

I. PROGRAM ROZSZERZENIA – OSIĄGNIĘCIA I WYZWANIA

W niniejszym komunikacie określa się średnioterminową strategię dotyczącą polityki rozszerzenia UE obejmującą okres urzędowania obecnej Komisji. Zapewnia ona jasne wytyczne oraz określa ramy i instrumenty wspierające odnośnie państwa przy rozwiązywaniu zasadniczych kwestii i spełnianiu wymogów procesu rozszerzenia. Stwarza ona wyraźną szansę dla tych państw aspirujących do członkostwa w UE do poczynienia istotnych postępów w ich drodze do UE w nadchodzącym okresie, a także do odniesienia korzyści z bliższej integracji jeszcze przed przystąpieniem.

Polityka rozszerzenia UE jest inwestycją w pokój, bezpieczeństwo i stabilność w Europie. Zapewnia ona większe możliwości gospodarcze i handlowe, przynosząc obustronne korzyści UE i państwom aspirującym do członkostwa. Perspektywa członkostwa w UE wpływa bardzo mocno na transformację odnośnych krajów i zakorzenienie się w nich pozytywnych zmian demokratycznych, politycznych, gospodarczych i społecznych.

Ostatnie rozszerzenia w Europie Środkowej i Wschodniej stworzyły wiele nowych możliwości dla unijnych obywateli, przedsiębiorstw, inwestorów, konsumentów i studentów z nowych i dotychczasowych państw członkowskich. Nastąpił wzrost wymiany handlowej i inwestycji. Jednolity rynek UE jest największym rynkiem na świecie, obsługującym 500 mln obywateli i generującym 23 % światowego PKB.

Rozszerzenie jest procesem rygorystycznym, ale jednocześnie sprawiedliwym, opartym na ustalonych kryteriach i wnioskach z wcześniejszych doświadczeń. Dopilnowanie, by przyszłe państwa członkowskie były dobrze przygotowane, ma zasadnicze znaczenie dla zapewnienia wiarygodności polityki rozszerzenia oraz uzyskania poparcia społecznego zarówno w obecnych jak i przyszłych państwach członkowskich. Każdy kraj jest oceniany na podstawie swoich osiągnięć, aby zapewnić bodźce do dążenia do dalekosiężnych reform.

Obecny program rozszerzenia obejmuje kraje Bałkanów Zachodnich i Turcję¹. Negocjacje akcesyjne z Turcją są otwarte od 2005 r., lecz postępy osiągnięte są powoli. Od 2012 r. trwają negocjacje akcesyjne z Czarnogórą, a od 2014 r. z Serbią. Proces przystąpienia do UE byłej jugosłowiańskiej republiki Macedonii – kraju kandydującego od 2005 r. – jest obecnie w impasie. Albania uzyskała status kraju kandydującego w 2014 r. i zajmuje się obecnie szeregiem kluczowych priorytetów, zanim Komisja będzie mogła zalecić otwarcie negocjacji akcesyjnych. Układ o stabilizacji i stowarzyszeniu z Bośnią i Hercegowiną wszedł w życie w czerwcu. Układ o stabilizacji i stowarzyszeniu z Kosowem* podpisano w październiku.

W bieglącym roku w wielu krajach w wielu obszarach poczyniono istotne postępy, jednak wyzwania, z jakimi muszą się one jeszcze zmierzyć, są na tyle poważne, że żaden z nich nie będzie gotowy do przystąpienia do UE podczas mandatu obecnej Komisji, który zakończy się w 2019 r. Wszystkie te kraje muszą sprostać poważnym wyzwaniom w zakresie praworządności. Systemy sądowe nie są wystarczająco niezależne, wydajne lub rozliczalne. Nadal potrzebne są znaczne wysiłki na rzecz zwalczania przestępczości zorganizowanej i korupcji.

Prawa podstawowe są często w szerokim zakresie uwzględnione w obowiązującym prawie, jednak w praktyce występuje wiele uchybień. Szczególnym wyzwaniem jest zapewnienie wolności słowa; w tej dziedzinie w szeregu krajów miały miejsce negatywne zdarzenia.

¹ W wyniku decyzji rządu Islandii kraj ten nie uczestniczy już w negocjacjach akcesyjnych.

* Użycie tej nazwy nie wpływa na stanowiska w sprawie statusu Kosowa i jest zgodne z rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ 1244/99 oraz z opinią Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie Deklaracji niepodległości Kosowa.

Reforma administracji publicznej musi być prowadzona energicznie, aby zapewnić niezbędne zdolności administracyjne oraz przeciwdziałać wysokiemu poziomowi upolitycznienia i brakowi przejrzystości. Uwagi wymaga również funkcjonowanie instytucji demokratycznych. Jeśli chodzi o transformację demokratyczną, parlamenty narodowe muszą być w samym sercu procesu reform w każdym z krajów objętych procesem rozszerzenia, aby zapewnić demokratyczną rozliczalność i reprezentatywność, które są warunkiem wstępnym również dla udanego procesu reform. Konieczna jest jeszcze ściślejsza współpraca z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, aby ugruntować reformy w społeczeństwie.

Bałkany Zachodnie i Turcja zostały poważnie dotknięte kryzysem uchodźczym. Konflikty takie jak wojna domowa w Syrii i Iraku spowodowały znaczący wzrost napływu uchodźców przez Turcję i Bałkany Zachodnie. Turcja zapewnia na swoim terytorium istotne wsparcie dla ponad 2 mln uchodźców z Syrii. Bałkany Zachodnie, w szczególności była jugosłowiańska republika Macedonii i Serbia, opanowują napływ ponad dwustu tysięcy obywateli krajów trzecich przemieszczających się przez ich terytorium od początku roku.

Przeciwdziałanie temu zjawisku wymaga nasilonej współpracy w szerszym regionie, tak aby ustalić, które osoby potrzebują ochrony, zapewnić wsparcie, zabezpieczyć granice zewnętrzne UE i zlikwidować siatki przestępcze zajmujące się przemytem ludzi. UE zapewnia znaczne wsparcie w tym zakresie. Komisja zaproponowała ponadto, by w unijnym wykazie bezpiecznych krajów znalazły się wszystkie kraje objęte procesem rozszerzenia. W październiku Rada Europejska z zadowoleniem przyjęła wspólny plan działania UE-Turcja dotyczący uchodźców i zarządzania migracją jako część kompleksowego programu współpracy opartego na wspólnej odpowiedzialności, wzajemnych zobowiązaniach i wynikach. Reakcja na obecny kryzys uchodźczy była omawiana na konferencji wysokiego szczebla poświęconej szlakowi przebiegającemu przez wschodni region Morza Śródziemnego i Bałkany Zachodnie, która odbyła się 8 października w Luksemburgu, a także 25 października na posiedzeniu poświęconym szlakowi migracyjnemu przebiegającemu przez Bałkany Zachodnie, na którym przywódcy z Albanii, Austrii, Bułgarii, Chorwacji, byłej jugosłowiańskiej republiki Macedonii, Niemiec, Grecji, Węgier, Rumunii, Serbii i Słowenii uzgodnili 17-punktowy plan działania.

Większość krajów zмага się również z poważnymi wyzwaniami w zakresie zarządzania gospodarką i konkurencyjności, przy niskim poziomie inwestycji i wysokim poziomie bezrobocia. Poziom dochodów utrzymuje się na bardzo niskim poziomie w porównaniu z UE, a zbliżanie się do poziomu UE następuje bardzo powoli. Poza istotnym wyjątkiem jakim jest Turcja, większość tych krajów ma małe gospodarki o ograniczonym eksporcie. Reformy gospodarcze są niezbędne w celu zapewnienia miejsc pracy i wzrostu gospodarczego oraz zwiększenia zainteresowania ze strony inwestorów. W niniejszym komunikacie kładzie się szczególny nacisk na współpracę regionalną oraz pobudzanie regionalnego rozwoju gospodarczego i wzajemnych połączeń. W tej dziedzinie osiągnięto istotne postępy, w szczególności w ramach „procesu berlińskiego” i „zachodniobałkańskiej szóstki” skupiającej szefów państw i rządów z tego regionu i wzmacniającej odpowiedzialność tych krajów za współpracę regionalną.

Bardziej długoterminowy charakter wyzwań, przed jakimi stoją kraje objęte procesem rozszerzenia, podkreśla potrzebę wyraźnego skupienia się w tym procesie na zasadzie „najpierw kwestie podstawowe”. Odnotowuje się postępy, w szczególności związane z wprowadzaniem prawodawstwa i tworzeniem niezbędnych struktur administracyjnych. Jednak w ujęciu całościowym często brakuje skutecznego wdrażania. Komisja będzie nadal koncentrować swoje wysiłki na tym, by odnośne kraje realizowały priorytetowe reformy w kluczowych dziedzinach takich jak praworządność, w tym reforma sądownictwa i zwalczanie przestępczości zorganizowanej i korupcji, prawa podstawowe, w tym wolność słowa i zwalczanie dyskryminacji, zwłaszcza wobec środowisk LGBTI i Romów, a także

funkcjonowanie instytucji demokratycznych z uwzględnieniem reformy administracji. Komisja będzie również pracować nad propagowaniem rozwoju gospodarczego i wzmacnianiem konkurencyjności. Ten nacisk na kwestie podstawowe związane z głównymi wartościami UE będzie fundamentem polityki rozszerzenia w okresie urzędowania obecnej Komisji.

Rozszerzenie należy rozumieć jako proces wspierający reformy i zasadnicze zmiany niezbędne do wypełniania obowiązków związanych z członkostwem w UE. Takie zmiany zawsze wymagają czasu. Dlatego tym ważniejsze jest jednoznaczne potwierdzenie perspektywy europejskiej dla krajów objętych procesem rozszerzenia. Jeśli perspektywa osiągania postępów na drodze do członkostwa w UE jest postrzegana jako realna i wiarygodna, zmniejsza się ryzyko odwrócenia się tych krajów od UE, jak również ryzyko rozczarowania tym procesem czy nawet niepowodzenia lub regresu reform. Rozszerzenie może być korzyścią dla UE i jej krajów partnerskich jedynie w przypadku prawdziwych, trwałych reform. Dzięki temu procesowi kraje będą w pełni gotowe do przystąpienia do UE i będą w stanie odnosić korzyści i wypełniać obowiązki związane z członkostwem.

W tym roku Komisja wprowadziła wzmocnione podejście przy ocenie sprawozdań rocznych. Oprócz sprawozdawczości na temat poczynionych postępów większy nacisk położono na opis obecnej sytuacji krajów oraz ich stan przygotowania do podjęcia obowiązków związanych z członkostwem. Równocześnie sprawozdania te zapewniają jeszcze wyraźniejsze wytyczne w kwestii tego, co kraje powinny uczynić w perspektywie krótko- i długoterminowej. Wykorzystano zharmonizowane skale oceny w celu przeprowadzenia oceny zarówno obecnej sytuacji jak i stopnia poczynionych postępów, co zwiększa porównywalność pomiędzy poszczególnymi krajami. Nowy styl sprawozdawczości zapewnia większą przejrzystość procesu przystąpienia. Powinno to ułatwić dokładniejszą kontrolę reform przez wszystkie zainteresowane strony. To nowe podejście zostało zastosowane w szczególności do szeregu dziedzin pilotażowych bezpośrednio powiązanych z podstawowymi reformami wymaganymi na drodze do członkostwa w UE. Dokładniejsze informacje przedstawiono w załączniku 2.

W krajach objętych procesem rozszerzenia potrzebna jest silniejsza rola organizacji społeczeństwa obywatelskiego oraz bardziej wspierające i aktywizujące otoczenie umacniające ich rozwój. Jest to konieczne do zwiększenia politycznej rozliczalności i propagowania głębszego zrozumienia reform związanych z przystąpieniem do UE. Społeczne zrozumienie korzyści, które UE już przyniosła i które może przynieść regionowi, jest niezbędne, aby zachęcić przywódców politycznych do sprawnego przeprowadzania reform. Skuteczna komunikacja na temat przebiegu procesu rozszerzenia i jego wpływu na życie obywateli jest kluczowa dla zapewnienia poparcia społecznego. Wymaga to wspólnych wysiłków UE i jej państw członkowskich oraz rządów i społeczeństwa obywatelskiego w krajach objętych procesem rozszerzenia.

Dla krajów Bałkanów Zachodnich wyraźna perspektywa członkostwa w UE jest kluczowym czynnikiem stabilizującym. Wspiera ona postępy w kierunku spełnienia koniecznych warunków, w tym warunków procesu stabilizacji i stowarzyszenia. Nieodzowne są dobre stosunki sąsiedzkie i integracyjna współpraca regionalna. Zaangażowanie, zarówno dwustronne jak i regionalne, jest również na niespotykanym dotychczas poziomie. Równocześnie konieczne są ciągłe wysiłki na rzecz rozwiązania kwestii dwustronnych między krajami objętymi procesem rozszerzenia i kwestii dwustronnych z państwami członkowskimi, w tym w stosownych przypadkach pod auspicjami ONZ. Powinno to przyczynić się do przezwyciężenia dziedzictwa przeszłości, zwłaszcza na Bałkanach Zachodnich, gdzie mimo znacznych postępów nadal potrzeba czasu, aby zabiłszy się w pełni rany po niedawnych konfliktach. Wsparcie stabilności i dobrobytu na Bałkanach Zachodnich jest nie tylko inwestycją w przyszłość, lecz leży również w interesie samej UE.

Jeśli chodzi o Turcję, zachęcający pozytywny przebieg rozmów zmierzających do rozwiązania konfliktu na Cyprze stwarza dużą szansę na zwiększone zaangażowanie wszystkich stron, w tym w ramach negocjacji akcesyjnych.

Aby wesprzeć wysiłki reformatorskie we wszystkich krajach objętych procesem rozszerzenia, Komisja zamierza w maksymalnym stopniu wykorzystać istniejące mechanizmy i fora, takie jak struktury w ramach układów o stowarzyszeniu/układów o stabilizacji i stowarzyszeniu, negocjacji akcesyjnych czy prowadzonych przez Komisję inicjatyw skierowanych do poszczególnych krajów, takich jak dialog na wysokim szczeblu. Komisja będzie również nadal zapewniać ukierunkowane wsparcie finansowe w ramach Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej (IPA II). W ramach IPA II UE zapewnia 11,7 mld EUR wsparcia na lata 2014-2020, aby wesprzeć kraje objęte procesem rozszerzenia w ich przygotowaniach do przystąpienia, a także aby wesprzeć współpracę regionalną i transgraniczną. Wsparcie z IPA obejmuje również finansowanie środków propagujących rozwój i wzrost gospodarczy oraz wspieranie odnośnych krajów w przeciwdziałaniu skutkom obecnego kryzysu uchodźczego. Na stronie internetowej Komisji dostępny jest przegląd finansowania UE zapewnionego krajom Bałkanów Zachodnich i Turcji w latach 2007-2014 w celu wsparcia strategii rozszerzenia, wraz z wynikami i oceną skutków.

II. POTWIERDZENIE SZCZEGÓLNEGO NACISKU NA KWESTIE PODSTAWOWE

Polityka rozszerzenia jest nadal skupiona na realizacji zasady „najpierw kwestie podstawowe”. Zasadnicze kwestie, takie jak praworządność, prawa podstawowe, wzmocnienie instytucji demokratycznych, w tym reforma administracji publicznej, oraz rozwój gospodarczy i konkurencyjność, nadal są priorytetami w procesie rozszerzenia. Kwestie te odzwierciedlają znaczenie, jakie UE przywiązuje do swoich podstawowych wartości i ogólnych priorytetów politycznych.

Podstawowe kwestie polityczne, gospodarcze i instytucjonalne są zarówno nierozdzielnie powiązane, jak i wzajemnie się wzmacniają. Praworządność i rozwój gospodarczy można postrzegać jako dwie strony tej samej monety. Wzmocnienie praworządności zwiększa pewność prawa, zachęca do inwestycji i chroni je oraz przyczynia się znacząco do wsparcia rozwoju gospodarczego i konkurencyjności. Z drugiej strony reformy gospodarcze i integracja zwiększają stabilność krajów w dłuższym okresie. Jest bardzo ważne, by proces rozszerzenia wspierał taki efekt synergii, zapewniał silniejsze bodźce do reform gospodarczych, tak by kraje aspirujące do członkostwa w UE jeszcze przed przystąpieniem odniosły korzyści wynikające z posiadania sprawnych gospodarek rynkowych o silnej praworządności, przyczyniających się tym samym do dobrego funkcjonowania Unii jako całości.

Odpowiednie zajęcie się kwestiami podstawowymi jest kluczem do realizacji kryteriów członkostwa uzgodnionych w Kopenhadze i Madrycie². Pomoże również zapewnić, by zarówno przyszłe jak i obecne państwa członkowskie mogły czerpać pełne korzyści z przyszłego rozszerzenia UE.

Nacisk na kwestie podstawowe znajduje odzwierciedlenie w konkretnych obszarach objętych rozszerzoną sprawozdawczością w sprawozdaniach dotyczących poszczególnych krajów. Dalsze szczegółowe informacje na temat tych obszarów (wymiar sprawiedliwości, zwalczanie korupcji i przestępczości zorganizowanej, wolność słowa, kryteria ekonomiczne, reforma

² Dotyczy to w szczególności tworzenia niezbędnych zdolności administracyjnych umożliwiających skuteczne wdrażanie wspólnotowego dorobku prawnego.

administracji publicznej, zamówienia publiczne, statystyka i kontrola finansowa) znajdują się w załączniku.

a) Praworządność

Praworządność jest wartością podstawową, na której opiera się UE i która jest centralną kwestią procesu rozszerzenia. Kraje aspirujące do członkostwa w Unii muszą od samego początku tego procesu ustanawiać i propagować właściwie funkcjonujące główne instytucje niezbędne dla zapewnienia praworządności. Praworządność jest nie tylko podstawową zasadą demokratyczną, lecz jest również kluczowa dla zapewnienia stabilnego otoczenia biznesowego, pewności prawa dla podmiotów gospodarczych, wsparcia konsumentów i stymulowania inwestycji, zatrudnienia i wzrostu gospodarczego.

Wzmocnienie praworządności pozostaje głównym wyzwaniem dla większości krajów objętych procesem rozszerzenia, zwłaszcza pod względem poprawy funkcjonowania i niezależności wymiaru sprawiedliwości, którego praca jest nadal zakłócana, o czym świadczą przykłady wybiórczego wymierzania sprawiedliwości i ingerencji polityków w prace organów sądowniczych. W dziedzinie zwalczania przestępczości zorganizowanej osiągnięto pewne sukcesy w ściganiu osób, jednak nie towarzyszy temu rozmontowanie sieci przestępczych ani konfiskata majątku. We wszystkich krajach nadal również rozpowszechniona jest korupcja i nadal panuje bezkarność, zwłaszcza w przypadku korupcji na wysokim szczeblu. Dalsze postępy w tych dziedzinach będą wymagać silnej woli politycznej prowadzącej do wymiernych rezultatów.

W ubiegłym roku osiągnięto pewne pozytywne zmiany w dziedzinie praworządności. Dotyczyło to głównie wprowadzenia ram prawnych i struktur instytucjonalnych. Na przykład w Czarnogórze osiągnięto w tej kwestii dobre postępy od momentu rozpoczęcia negocjacji. Obecnie należy zapewnić pełne wdrożenie.

Ostatnie dwanaście miesięcy wykazało również istnienie szeregu poważnych zagrożeń dla praworządności. W Turcji niezależność wymiaru sprawiedliwości została naruszona nie tylko poprzez ingerencję polityczną w indywidualne sprawy oraz zmiany na stanowiskach urzędników wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania, ale również poprzez aresztowania sędziów lub przenoszenie ich w związku z wydanymi przez nich wyrokami. Sprawa dotycząca zakładania podsłuchów w byłej jugosłowiańskiej republice Macedonii ujawniła również powszechność ataków na praworządność, naruszenia praw podstawowych i uchycenia w demokratycznym funkcjonowaniu państwa. Tymi problemami należy zająć się w trybie pilnym. Niedociągnięcia te wystąpiły mimo wprowadzenia wielu reform w dziedzinie praworządności i w innych dziedzinach, obejmujących zarówno prawodawstwo jak i ustanowienie odpowiednich struktur instytucjonalnych. Przykłady te pokazują, jak ważna dla krajów objętych procesem rozszerzenia jest realizacja reform w praktyce, a nie tylko na papierze.

Podkreśla to również, jak ważne jest poświęcanie kwestiom praworządności ciągłej wzmożonej uwagi w procesie rozszerzenia, a w szczególności wprowadzenie nowego podejścia w negocjacjach akcesyjnych, jeśli chodzi o rozdział 23 dotyczący sądownictwa i praw podstawowych i rozdział 24 dotyczący sprawiedliwości, wolności i bezpieczeństwa. Podejście to, wprowadzone przez Komisję w 2012 r., traktuje priorytetowo reformy w dziedzinie praworządności, zapewniając zajęcie się nimi możliwie najwcześniej w procesie przystąpienia. Zapewnia to krajom maksymalnie dużo czasu przed przystąpieniem, aby mogły osiągnąć konkretne wyniki zapewniające trwałość reform. Odnosne kraje muszą na przykład wypracować rzetelne wyniki w zakresie dochodzeń, śledztw i ostatecznych skazań w sprawach dotyczących przestępczości zorganizowanej i korupcji, w tym na wysokim szczeblu, z zapewnieniem odpowiednich wyroków i konfiskatą majątku.

Tak jak w szeregu państw członkowskich UE, również w tym regionie wystąpiło zjawisko zagranicznych bojowników terrorystycznych i wzrastającej radykalizacji. Kilkaset osób wyjechało z tego regionu, żeby walczyć w obszarach konfliktów w Syrii i Iraku. Konieczna jest kompleksowa strategia z odpowiednim poparciem politycznym, aby skutecznie zapobiegać i przeciwdziałać radykalizacji, w ścisłej współpracy z przywódcami i wspólnotami religijnymi, pracownikami socjalnymi i pierwszego kontaktu, systemem edukacji i organizacjami młodzieżowymi. Sprawy dotyczące nawoływania do nienawiści muszą być ścigane bardziej intensywnie. Niezbędne jest specjalne podejście służb wywiadowczych i organów ścigania, aby udaremnić działalność terrorystyczną i zapobiegać podrójom w celach terrorystycznych oraz przepływowi nielegalnej broni. Potrzebna jest również spójna polityka sądownicza wobec osób naruszających przepisy.

b) Prawa podstawowe

Prawa podstawowe są jedną z głównych wartości UE oraz zasadniczym elementem procesu przystąpienia. Prawa podstawowe są przeważnie uwzględnione w prawodawstwie krajów objętych procesem rozszerzenia, trzeba jednak zrobić więcej, aby zapewnić ich pełne wdrożenie w praktyce.

Szczególnej uwagi wymaga kwestia wolności słowa i mediów. Już w 2014 r. odnotowano w tej dziedzinie przypadki regresu. Tendencja ta utrzymywała się nadal w 2015 r. Wystąpiły przypadki nieuzasadnionej ingerencji politycznej w pracę nadawców publicznych na Bałkanach Zachodnich, a także zastraszania dziennikarzy. Odnotowano ograniczone postępy, jeśli chodzi o samoregulację mediów. Ponadto w Turcji nadal naruszano wolność słowa, zarówno poprzez zmiany legislacyjne, jak i w praktyce poprzez ściganie za rzekome znieważanie polityków wysokiego szczebla, w tym prezydenta, oraz poprzez wysokie grzywny odstraszaające przed niezależnymi doniesieniami medialnymi. Komisja nadal priorytetowo traktuje prace w dziedzinie wolności słowa i mediów w procesie przystąpienia do UE. W dniu 4 listopada 2015 r. Komisja zorganizowała trzecią edycję konferencji „Speak-Up!”. Konferencja ta skupia najważniejsze zainteresowane podmioty z sektora mediów, społeczeństwa obywatelskiego i władz krajowych; omawia się na niej kluczowe wyzwania umacniania wysiłki na rzecz wspierania wolności słowa w regionie.

Konieczna jest lepsza ochrona mniejszości, zwłaszcza Romów. Romowie na Bałkanach Zachodnich i w Turcji są nadal ofiarami rasizmu, dyskryminacji i wykluczenia społecznego, a większość z nich żyje w głębokim ubóstwie i jest pozbawiona odpowiedniego dostępu do opieki zdrowotnej, edukacji i szkoleń, mieszkań i zatrudnienia.

Poważnym problemem jest również dyskryminacja i wrogość wobec innych słabszych grup społecznych, w tym z powodu orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej. Potrzebne jest podejście „zero tolerancji” wobec przemocy, zastraszania i nawoływania do nienawiści przeciwko tym i innym osobom szczególnie narażonym. Niezbędne są dalsze działania na rzecz propagowania równości kobiet i mężczyzn, w tym przeciwdziałania przemocy domowej, poprawy praw dziecka oraz wsparcia osób niepełnosprawnych, a także zapewnienia lepszego dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Konieczne są solidniejsze międzynarodowe ramy ochrony praw podstawowych, zwłaszcza jeśli chodzi o propagowanie działalności rzeczników praw obywatelskich i wspieranie działalności organizacji pozarządowych i obrońców praw człowieka.

c) Rozwój gospodarczy i konkurencyjność

Przystąpienie do UE nie polega tylko na przestrzeganiu unijnych przepisów i standardów; chodzi również o przygotowanie gospodarcze kraju do członkostwa, tak aby zapewnić

czierpanie przez niego wszystkich korzyści z przystąpienia do UE, a jednocześnie przyczynianie się przez to ten kraj do wzrostu i dobrobytu gospodarki UE.

We wszystkich krajach objętych procesem rozszerzenia utrzymują się poważne wyzwania, jeśli chodzi o reformy gospodarcze, konkurencyjność, tworzenie miejsc pracy, konsolidację fiskalną i wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu. O ile wszystkie kraje objęte procesem rozszerzenia w większości utrzymały ogólną stabilność makroekonomiczną i nadal odnotowują nieznaczne ożywienie gospodarcze, wszystkie kraje Bałkanów Zachodnich stoją przed poważnymi strukturalnymi wyzwaniami gospodarczymi i społecznymi, przy wysokim bezrobociu i niskim poziomie dochodów. Należy poprawić infrastrukturę i systemy edukacji. W szeregu krajów brak atrakcyjnych możliwości zatrudnienia na rynku krajowym znajduje odzwierciedlenie w wysokich wpływach z tytułu przekazów emigrantów z zagranicy. W Kosowie oraz Bośni i Hercegowinie stanowią one odpowiednio ponad 11% i 12,6% PKB. Przekazy te częściowo równoważą trwałe deficyty handlowe i napędzają konsumpcję, jednak ograniczają one również motywację do pracy.

Pewność prawa, funkcjonujący niezależny system sądowy egzekwujący prawa podstawowe, w tym prawa własności, funkcjonująca administracja publiczna i jednolite stosowanie przepisów są również warunkiem wstępnym do przyciągnięcia inwestorów i pobudzenia wzrostu gospodarczego i zatrudnienia. Uchybienia w zakresie praworządności, egzekwowania przepisów dotyczących konkurencji, zarządzania finansami publicznymi oraz częste zmiany w dziedzinie zezwoleń i podatków nasilają zagrożenie korupcją, co negatywnie wpływa na klimat inwestycyjny. Bałkany Zachodnie dotyka problem niskiego poziomu uprzemysłowienia oraz niskiej produktywności istniejących przedsiębiorstw przemysłowych oraz słabości w zarządzaniu sektorem przemysłowym. Czynniki te wyjaśniają, dlaczego inwestycje zagraniczne na Bałkanach Zachodnich są nieliczne; ogranicza to niezbędny transfer najlepszych praktyk i know-how, a zatem szybszy wzrost produktywności.

Ostatnie wydarzenia gospodarcze i prognozy:

- ⇒ stabilność makroekonomiczna została w większości utrzymana w krajach objętych procesem rozszerzenia, lecz nadal wyzwaniem pozostaje konsolidacja fiskalna, przy występującym w szeregu krajów problemie wysokiego długu publicznego.
- ⇒ Oczekuje się, że kraje kandydujące z Bałkanów Zachodnich odnotują w 2015 r. wzrost średnio na poziomie 2,5%.
- ⇒ Ta podwyższona stopa wzrostu nie przekłada się jednak na wzrost zatrudnienia. Bezrobocie jest nadal wysokie, zwłaszcza wśród młodzieży i kobiet; na Bałkanach Zachodnich wynosi średnio około 22%, jest jednak znacznie wyższe w Bośni i Hercegowinie, Kosowie i byłej jugosłowiańskiej republice Macedonii. Poważnym problemem jest nadal wysoki poziom ubóstwa.
- ⇒ UE jest głównym partnerem handlowym krajów Bałkanów Zachodnich, otrzymującym około 60% eksportu z tego regionu. UE jest również zdecydowanie najważniejszym podmiotem dokonującym bezpośrednich inwestycji zagranicznych w tym regionie.
- ⇒ W 2014 r. w Turcji stopa wzrostu ustabilizowała się na poziomie 2,9%, była więc niższa niż wzrost na poziomie 4,2% odnotowany w poprzednim roku. W 2015 r. prognozuje się nieco wyższą stopę wzrostu. Lira turecka osłabiła się i deficyt obrotów bieżących zmniejszył się z poziomu 8% PKB w 2014 r. do poziomu poniżej 6% PKB w 2015 r., co odzwierciedla niższy wzrost popytu krajowego i niższe ceny energii. Ostatnie wyniki gospodarcze Turcji obrazują zarówno wysoki potencjał, jak i utrzymującą się nierównowagę jej gospodarki.

- ⇒ UE pozostaje głównym partnerem handlowym Turcji, a ponad 40% eksportu z Turcji trafia do UE. Turcja stała się bazą inwestycyjną dla biznesu europejskiego, przy wzrastającej integracji z unijnym łańcuchem dostaw i produkcji. Około 60% bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Turcji pochodzi z UE.

Opierając się na doświadczeniach państw członkowskich UE wynikających z europejskiego semestru, Komisja wzmacnia swoje wsparcie na rzecz poprawy zarządzania gospodarczego i konkurencyjności w krajach objętych procesem rozszerzenia. Powinno to pomóc krajom objętym procesem rozszerzenia uwolnić potencjał trwałego wzrostu i tworzenia miejsc pracy, lepiej planować i wprowadzać reformy strukturalne oraz ostatecznie spełnić kryteria ekonomiczne. Wsparcie to jest szczególnie ważne dla krajów Bałkanów Zachodnich, ponieważ żadnego z nich nie można jeszcze uznać za sprawną gospodarkę rynkową.

Na początku 2015 r. wszystkie kraje objęte procesem rozszerzenia przedłożyły programy reform gospodarczych określające średnioterminowe ramy makroekonomiczne i ramy polityki fiskalnej, a także – w przypadku krajów Bałkanów Zachodnich – ramy reform strukturalnych. Na podstawie przeprowadzonej przez Komisję analizy tych programów i jej zaleceń ministrowie finansów UE i odnośnych krajów spotkali się w maju 2015 r. i przyjęli wspólne zalecenia dotyczące reform niezbędnych w celu wsparcia długoterminowego wzrostu i konkurencyjności. Zalecenia te zostały w pełni uwzględnione w odnośnych sprawozdaniach rocznych Komisji, w których przedstawiono dalsze wytyczne dotyczące priorytetów w zakresie reform. Finansowanie w ramach Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej również jest obecnie lepiej kierunkowane.

Od przyszłego roku programy reform gospodarczych będą przedstawiane jako jednolity zintegrowany dokument, z większym naciskiem na zatrudnienie i wyzwania społeczne. Procedura dotycząca programów reform gospodarczych będzie nadal przeprowadzana w ujęciu rocznym.

Jeśli chodzi o Turcję, kraj ten oraz UE dzielą wspólne zainteresowanie propagowaniem reform gospodarczych, wymianą doświadczeń, dostosowywaniem stanowisk w ramach G20 oraz pogłębieniem integracji gospodarczej. Komisja rozpoczęła kompleksową ocenę skutków, która będzie podstawą negocjacji w sprawie modernizacji i rozszerzenia unii celnej UE-Turcja. Celem jest rozszerzenie stosunków handlowych do poziomu odpowiadającego znaczeniu strategicznemu stosunków UE-Turcja i istotności wymiany gospodarczej UE z tym krajem. Rozpoczęty zostanie dialog wysokiego szczebla UE-Turcja, a także forum biznesowe UE-Turcja; prowadzony będzie również dialog wysokiego szczebla w sprawie energii.

Wzrastająca konkurencyjność i wprowadzenie środków wspierających tworzenie miejsc pracy w regionie powinny złagodzić presję migracyjną z krajów objętych procesem rozszerzenia do UE. Podobnie jak w przeszłości, w toku negocjacji w sprawie przyszłego rozszerzenia przeanalizowana zostanie ewentualna potrzeba wprowadzenia i charakter środków przejściowych lub mechanizmu ochronnego dotyczących swobodnego przepływu pracowników, z uwzględnieniem przyszłej oceny skutków.

d) Funkcjonowanie instytucji demokratycznych i reforma administracji publicznej

Nadal należy w pełni zająć się kwestią odpowiedniego funkcjonowania i stabilności podstawowych instytucji gwarantujących demokrację. W szeregu krajów instytucje demokratyczne są nadal narażone na niepożądane wpływy. Brakuje kultury budowania kompromisu, przy niedostatecznie rozwiniętej roli parlamentów narodowych. Przypadki bojkotu parlamentu wystąpiły w okresie sprawozdawczym w byłej jugosłowiańskiej republice Macedonii, Albanii i Czarnogórze. W Kosowie i Czarnogórze członkowie opozycji uczestniczyli w aktach przemocy przeciwko rządowi. Kontrola parlamentarna jest często

osłabiana poprzez nadmierne wykorzystywanie pilnych procedur prawodawczych, słabe systemy i procedury komisji parlamentarnych oraz niedostateczne konsultacje z zainteresowanymi stronami, przy minimalnym wkładzie ekspertów.

Jest coraz mniej problemów, jeśli chodzi o przeprowadzanie wolnych i uczciwych wyborów, jednak wybory są często postrzegane jako okazja do zdobycia politycznej kontroli nad instytucjami państwowymi. W tym kontekście kluczowa jest reforma administracji publicznej, w tym profesjonalizacja i odpolitycznienie służby cywilnej.

Reforma administracji publicznej wraz z praworządnością i zarządzaniem gospodarczym są przekrojowymi kwestiami o fundamentalnym znaczeniu dla powodzenia reform politycznych i gospodarczych oraz zbudowania podstawy do wdrażania unijnych przepisów i standardów.

Dobrze funkcjonująca administracja publiczna jest niezbędna do demokratycznego sprawowania rządów i zapewnienia demokratycznej rozliczalności. Jakość administracji wpływa również bezpośrednio na zdolność rządów do świadczenia usług publicznych, zapobiegania i zwalczania korupcji oraz umacniania konkurencyjności i wzrostu. Niezbędne jest zakorzenienie zasad merytokratycznych w zarządzaniu służbą cywilną oraz zapewnienie odpowiednich procedur administracyjnych. W niektórych krajach odnotowano postępy w ubiegłym roku, lecz pozostaje jeszcze dużo więcej do zrobienia.

Kraje muszą również znaleźć odpowiednią równowagę między rządzeniem na szczeblu centralnym, regionalnym i lokalnym, która będzie najlepiej wspierać wdrażanie reform i świadczenie usług na rzecz obywateli. Kluczowa jest również rola regionalnych i lokalnych władz w procesie dostosowania do UE i ostatecznego zastosowania przepisów UE.

Obywatele mają nie tylko prawo do dobrej administracji, ale również do aktywnego udziału w kształtowaniu polityki. Należy kontynuować wysiłki w celu wzmocnienia demokracji uczestniczącej oraz rozwinięcia dialogu między decydentami a zainteresowanymi stronami. Silne społeczeństwo obywatelskie jest kluczowym elementem jakiegokolwiek systemu demokratycznego. Zwiększa ono rozliczalność polityczną i spójność społeczną, pogłębia zrozumienie i integrujący społecznie charakter reform związanych z przystąpieniem, a także wspiera pojednanie w społeczeństwach podzielonych konfliktem.

W niektórych krajach należy rozwinąć bardziej wspierające i aktywizujące otoczenie poprawiające warunki do dialogu politycznego i bezstronny wkład w proces podejmowania decyzji, przy wsparciu wysokiej jakości statystyki zapewnianej przez niezależne krajowe organy statystyczne. Należy zapewnić niezależność i skuteczność kluczowych organów, takich jak rzecznik praw obywatelskich i państwowe instytucje kontroli, a zalecenia tych organów muszą być wdrażane.

III. WSPÓŁPRACA REGIONALNA

a) Program wzajemnych połączeń

Tworzenie wzajemnych połączeń jest zasadniczym elementem wysiłków Komisji zmierzających do integracji poszczególnych krajów oraz integracji tych krajów z UE. Takie wysiłki mają również na celu postęp w urzeczywistnianiu ich perspektywy europejskiej. Poprawa wzajemnych połączeń wymaga zarówno inwestycji poprawiających infrastrukturę transportową i energetyczną oraz wdrożenia „miękkich” środków w celu otwarcia rynków, usunięcia barier utrudniających integrację oraz stworzenia przejrzystego otoczenia regulacyjnego.

Poprawa połączeń w Bałkanach Zachodnich oraz połączeń tego regionu z UE jest kluczowym czynnikiem osiągnięcia wzrostu gospodarczego i wzrostu zatrudnienia, ponieważ wzmacnia

fundamenty konkurencyjności tych krajów. Przyniesie to wyraźne korzyści obywatelom w krajach aspirujących do członkostwa w UE jeszcze przed przystąpieniem oraz stworzy możliwości dla inwestorów z UE. Program wzajemnych połączeń jest ściśle powiązany z zarządzaniem gospodarczym i programami reform gospodarczych przygotowanymi przez kraje objęte procesem rozszerzenia. Program wzajemnych połączeń przyczynia się ponadto do tworzenia powiązań w regionie, rozwijania dobrosąsiedzkich stosunków i propagowania pokoju i pojednania.

Osiągnięto znaczące postępy w kontekście „procesu berlińskiego” i zachodniobałkańskiej szóstki, które wspierają regionalne podejście przy ustalaniu realistycznych priorytetów dla kluczowych projektów i inwestycji dotyczących infrastruktury zapewniającej wzajemne połączenia, a także zachęcają do niezbędnych reform. W Wiedniu w sierpniu szefowie państw i rządów z regionu i szeregu państw członkowskich podsumowali osiągnięte postępy i uzgodnili priorytety w zakresie dalszego rozwoju infrastruktury.

W dziedzinie **transportu** szczyt wiedeński oparł się na porozumieniu krajów Bałkanów Zachodnich przyjętym w kwietniu 2015 r. na temat sieci bazowej i w czerwcu 2015 r. na temat rozbudowy trzech głównych korytarzy transeuropejskiej sieci transportowej do Bałkanów Zachodnich. Kraje ustaliły priorytetowe projekty na odcinkach tych korytarzy, które mają zostać wdrożone do 2020 r. Aby zapewnić trwałość oraz osiągnąć krótkoterminowe wyniki, kraje uzgodniły wdrożenie przed następnym szczytem w Paryżu w lecie 2016 r. szeregu miękkich środków, takich jak ujednolicenie i uproszczenie procedur na przejściach granicznych, systemów bezpieczeństwa drogowego i systemów utrzymania dróg. Zostanie to również wsparte zakończeniem prac nad traktatem ustanawiającym wspólną transportową z Bałkanami Zachodnimi, który będzie propagować integrację rynków i infrastruktury transportu lądowego, a jednocześnie pomagać krajom Bałkanów Zachodnich we wdrażaniu unijnych standardów transportu lądowego.

Wybrano również priorytetowe projekty spośród już uzgodnionych 35 projektów będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty **Energetycznej** (PECI), w szczególności międzysystemowe połączenia elektroenergetyczne. Kraje uzgodniły ponadto podjęcie działań w celu ustanowienia regionalnego rynku energetycznego. Środki, które umożliwią osiągnięcie wyników również w krótkim terminie, obejmują zapewnienie pełnej zgodności z istniejącymi wymogami prawnymi w ramach traktatu ustanawiającego wspólną transportową, w tym w dziedzinie rozdzielenia przesyłu i dystrybucji od produkcji, dostępu dla podmiotów trzecich oraz wzmocnienia niezależności regulacyjnej.

Jeśli chodzi o zmianę klimatu, kraje aspirujące do członkostwa będą musiały przeprowadzić istotne reformy zbieżne z ramami UE2030 dla polityki klimatycznej i energetycznej oraz wdrożyć swoje międzynarodowe zobowiązania dotyczące klimatu.

Wskazane projekty inwestycyjne będą wymagały znacznych środków finansowych i współfinansowania w tym w kontekście ram inwestycyjnych dla Bałkanów Zachodnich, aby wspierać inwestycje zwiększające zatrudnienie i wzrost oraz propagujące tworzenie wzajemnych połączeń w regionie. Wzmacniana jest koordynacja z międzynarodowymi instytucjami finansowymi. Kraje Bałkanów Zachodnich ustanowiły krajowe komisje ds. inwestycji, które opracowały wstępne wersje jednolitych wykazów projektów, które będą musiały stać się wiarygodnymi mechanizmami planowania i ustalania priorytetów, zapewniającymi, by kraje te dysponowały odpowiednimi zasobami budżetowymi i przestrzenią fiskalną, aby wchłoniąć niezbędne finansowanie pożyczkowe w celu terminowej realizacji wszystkich projektów.

Innym kluczowym priorytetem jest **młodzież i edukacja**. Komisja z zadowoleniem przyjmuje porozumienie w sprawie „pozytywnego programu na rzecz młodzieży na Bałkanach Zachodnich” oraz porozumienie w ramach platformy w dziedzinie kształcenia i szkolenia na Bałkanach Zachodnich dotyczące jedenastu projektów regionalnych mających na celu wspieranie reform i zwiększenie potencjału. W dalszym ciągu będą wspierane inicjatywy w ramach programu Erasmus+, w tym „Okno dla młodzieży z Bałkanów Zachodnich”, a także przedsiębiorczość. Komisja wspiera również działania Rady Współpracy Regionalnej współdziałającej z krajami w sprawie wzajemnego uznawania dyplomów, co może poprawić mobilność w regionie i zwiększyć efektywność rynków pracy.

Ponadto innym priorytetem dla regionu jest **integracja rynkowa**. Dzięki strefie wolnego handlu w Europie Środkowej (CEFTA) wyeliminowano cła i kontyngenty dla produktów rolnych i przemysłowych. Ograniczone przepływy handlowe w regionie są głównie konsekwencją braku konkurencyjności przedsiębiorstw. Kraje ustaliły konkretne środki w zakresie konkurencyjności w programach reform gospodarczych, które zostały przedłożone Komisji Europejskiej w styczniu 2015 r. Ważne będzie również stworzenie odpowiedniego zestawu zachęt dla przedsiębiorstw, przy jednoczesnym uniknięciu szkodliwej konkurencji podatkowej. Komisja przeprowadzi badanie porównawcze na temat zachęt dla przedsiębiorstw.

W dziedzinie **ICT i komunikacji elektronicznej** jednolity rynek cyfrowy UE należy postrzegać jako wzorcowy model dla krajów objętych procesem rozszerzenia, aby zapewnić konsumentom i przedsiębiorstwom lepszy dostęp do towarów i usług cyfrowych, stworzyć odpowiednie i równe warunki funkcjonowania dla sieci cyfrowych i usług innowacyjnych, sprzyjające ich rozwojowi, oraz zmaksymalizować potencjał wzrostu gospodarki cyfrowej. Rada Współpracy Regionalnej i odnośne kraje, w ramach inicjatywy e-SEE, rozpoczęły już działania dotyczące konkretnej współpracy w tej dziedzinie, np. w kwestii strefy wolnej od roamingu w Bałkanach Zachodnich.

Komisja w pełni popiera działalność w ramach procesu współpracy w Europie Południowo-Wschodniej (SEECP) i Rady Współpracy Regionalnej, w tym regionalną strategię 2020 i jej nacisk na wspieranie współpracy gospodarczej i rozwoju w regionie. Komisja z zadowoleniem przyjmuje intensyfikację prac w ramach inicjatywy „zachodniobałkańskiej szóstki”, która również wsparła zwrócenie szczególnej uwagi na kwestię wzajemnych połączeń w ramach procesu berlińskiego.

Komisja będzie nadal wspierać działania w tych dziedzinach i poszukiwać wraz z krajami Bałkanów Zachodnich nowych dziedzin współpracy. Będzie to obejmowało najlepsze praktyki UE dotyczące ustalania priorytetów w regionie, takie jak strategia inteligentnej specjalizacji, które mogą zachęcać do dalszych inwestycji w badania naukowe i innowacje oraz kształcenie i szkolenie zawodowe.

b) Dobrosąsiedzkie stosunki i współpraca regionalna

Dobrosąsiedzkie stosunki i współpraca regionalna są zasadniczymi elementami procesu stabilizacji i stowarzyszenia, które nadal są motorem transformacji i utrwalają stabilizację w krajach Europy Południowo-Wschodniej aspirujących do członkostwa w UE. Rozwijane są intensywne kontakty i współpraca na szczeblu dwustronnym i regionalnym, również w delikatnych kwestiach takich jak zbrodnie wojenne, powrót uchodźców, przestępczość zorganizowana czy współpraca policyjna. Dobrosąsiedzkie stosunki są również nadal umacniane poprzez różne inicjatywy współpracy regionalnej. Coraz częstsze są również kontakty regionalne na szczeblu premierów i ministrów. Inicjatywy tego typu powinny uzupełniać istniejące systemy oraz mieć integracyjny i prawdziwie regionalny charakter. W

sierpniu podpisano umowy graniczne między Czarnogórą a Bośnią i Hercegowiną oraz między Czarnogórą a Kosowem. Należy kontynuować współpracę regionalną w kwestiach ochrony środowiska, ze szczególnym uwzględnieniem zapobiegania powodziom oraz gospodarki wodnej (transgraniczne dorzecza), zanieczyszczenia powietrza i ochrony przyrody (transgraniczne obszary ochronne).

Równocześnie konieczne są dalsze wysiłki na rzecz przezwyciężenia **sporów dwustronnych** między krajami objętymi procesem rozszerzenia i z państwami członkowskimi. Na stosunkach dwustronnych w regionie cały czas ciąży wiele nierozwiązanych problemów, w szczególności wynikających z rozpadu byłej Jugosławii, takich jak spory międzyetniczne i dotyczące statusu, sytuacja mniejszości, odpowiedzialność za zbrodnie wojenne, kwestie przesiedleńców, osób zaginionych i przebiegu granic. Pojednanie i odpowiedzialne przywództwo polityczne są niezbędne w celu propagowania stabilności i wspierania tworzenia w Europie Południowo-Wschodniej otoczenia sprzyjającego przezwyciężeniu dziedzictwa przeszłości, a przez to minimalizującego ryzyko instrumentalnego wykorzystywania otwartych kwestii dwustronnych do celów politycznych lub ryzyko wystąpienia nowych sporów. W regionie należy zapewnić większe wsparcie wysiłkom na rzecz pojednania, takim jak podejmowane w ramach inicjatywy na rzecz ujawniania prawdy i pojednania Komisji Koalicji na rzecz Pojednania (RECOM).

Strony sporów powinny zająć się tymi kwestiami dwustronnymi jak najszybciej i nie powinny wstrzymywać procesu przystąpienia, który powinien być oparty na uzgodnionych warunkach. Komisja wzywa strony do podjęcia wszelkich wysiłków w celu rozwiązania nierozwiązanych sporów zgodnie z przyjętymi zasadami i środkami, w tym poprzez przekazanie spraw w stosownych przypadkach do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości lub innych istniejących lub doraźnych organów rozwiązywania sporów. Z zadowoleniem odnotowuje się pozytywny klimat wokół szczytu wiedeńskiego w sierpniu, kiedy to przywódcy z krajów Bałkanów Zachodnich podpisali porozumienie, w którym zobowiązali się do wzajemnego nieblokowania swoich postępów ku członkostwu w UE oraz do korzystania z międzynarodowego arbitrażu w przypadku niemożności rozwiązania kwestii dwustronnych przez zainteresowane strony; należy wykorzystać to w celu osiągnięcia dalszych postępów w tej dziedzinie.

Osiągnięto znaczące postępy w procesie normalizacji stosunków między Serbią a Kosowem dzięki podpisaniu w sierpniu kolejnego przełomowego porozumienia. Proces ten należy dalej kontynuować i wdrożyć wszystkie porozumienia (w tym porozumienie brukselskie³). UE włączyła wymogi dotyczące normalizacji stosunków w ramy negocjacji akcesyjnych z Serbią oraz do układu o stabilizacji i stowarzyszeniu z Kosowem. Jeśli chodzi o byłą jugosłowiańską republikę Macedonii, niezbędne jest utrzymywanie dobrosąsiedzkich stosunków, w tym wynegocjowanie pod auspicjami ONZ wzajemnie akceptowalnego rozwiązania w kwestii nazwy, które powinno nastąpić niezwłocznie.

Komisja nadal będzie zapewniać wsparcie polityczne wszystkim odnośnym krajom w celu jak najszybszego znalezienia rozwiązań kwestii dwustronnych oraz będzie nadal aktywnie wspierać wysiłki na rzecz znalezienia rozwiązań na innych forach.

Komisja z zadowoleniem przyjmuje wsparcie **Turcji** w kwestii wznowienia prowadzonych przez ONZ rozmów w sprawie rozwiązania konfliktu na Cyprze. Obecnie ważne jest jak najszybsze osiągnięcie postępów w tych rozmowach. Zgodnie z podtrzymywanym w ostatnich latach stanowiskiem Rady i Komisji Turcja powinna w trybie pilnym wypełnić swoje zobowiązania polegające na pełnym wdrożeniu protokołu dodatkowego i poczynieniu postępów w kierunku normalizacji stosunków z Republiką Cypryjską. Mogłoby to zapewnić nową dynamikę procesowi przystąpienia. Komisja wzywa również do unikania wszelkiego

³ „Pierwsze porozumienie w sprawie zasad normalizacji stosunków” z kwietnia 2013 r.

rodzaju grózb, wszelkich źródeł tarć lub działań szkodzących dobrosąsiedzkim stosunkom i pokojowemu rozwiązywaniu sporów. Komisja kładzie nacisk na wszystkie suwerenne prawa państw członkowskich UE. Obejmują one między innymi prawo do nawiązywania stosunków dwustronnych oraz do poszukiwania i eksploatacji zasobów naturalnych zgodnie z dorobkiem prawnym UE i prawem międzynarodowym, w tym z Konwencją Narodów Zjednoczonych o prawie morza.

IV. WNIOSKI I ZALECENIA

Na podstawie powyższej analizy i ocen zawartych w podsumowaniach dla poszczególnych krajów w załączniku, Komisja przedkłada następujące **wnioski i zalecenia**:

I

1. Polityka rozszerzenia UE jest inwestycją w **pokój, bezpieczeństwo i stabilność** w Europie. Zapewnia ona większe możliwości gospodarcze i handlowe, przynosząc obustronne korzyści UE i państwom aspirującym do członkostwa.
2. Kraje objęte procesem rozszerzenia muszą spełnić ustalone kryteria w celu przystąpienia do UE. Rygorystyczny proces przystąpienia, którego podstawą jest **zasada indywidualnych osiągnięć** oraz spełnienie surowych lecz sprawiedliwych **warunków**, jest kluczowy dla zapewnienia wiarygodności polityki rozszerzenia, stworzenia zachęt dla krajów objętych procesem rozszerzenia do kontynuacji dalekosiężnych reform oraz uzyskania wsparcia ze strony obywateli UE.
3. Wyzwania, przed którymi stoją kraje objęte procesem rozszerzenia, są na tyle poważne, że żaden z nich nie będzie w stanie przystąpić do UE podczas mandatu obecnej Komisji. Wymaga to potwierdzenia, że w procesie przystąpienia położony zostanie silny nacisk na zasadę „**najpierw kwestie podstawowe**”, która będzie **fundamentem polityki rozszerzenia** w okresie urzędowania obecnej Komisji.
4. W związku z tym Komisja będzie nadal koncentrować swoje wysiłki na tym, by odnośne kraje realizowały priorytetowe reformy w dziedzinach takich jak **praworządność**, w tym reforma sądownictwa i zwalczanie przestępczości zorganizowanej i korupcji, **prawa podstawowe**, w tym wolność słowa i zwalczanie dyskryminacji, zwłaszcza skierowanej wobec środowisk LGBTI i Romów, a także funkcjonowanie instytucji demokratycznych z uwzględnieniem **reformy administracji publicznej**. Komisja będzie również pracować nad propagowaniem **rozwoju gospodarczego** i wzmacnianiem konkurencyjności.
5. **Te kwestie podstawowe są zarówno nierozzerwalnie powiązane, jak i wzajemnie się wzmacniają.** Wzmocnienie praworządności zwiększa pewność prawa, zachęca do inwestycji i chroni je oraz przyczynia się znacząco do wsparcia rozwoju gospodarczego i konkurencyjności. Jest bardzo ważne, by proces rozszerzenia wspierał taki efekt synergii, zapewniał silniejsze bodźce do reform gospodarczych, tak by kraje aspirujące do członkostwa w UE jeszcze przed przystąpieniem odniosły korzyści wynikające z posiadania sprawnych gospodarek rynkowych cechujących się praworządnością, przyczyniających się tym samym do dobrego funkcjonowania Unii jako całości.
6. Bałkany Zachodnie i Turcja poważnie ucierpiały w wyniku kryzysu uchodźczego; w szczególności Turcja odgrywa kluczową rolę w niesieniu **pomocy humanitarnej** uchodźcom. Przeciwdziałanie temu zjawisku wymaga intensywniejszej współpracy w szerszym regionie, tak aby ustalić, które osoby potrzebują ochrony, zapewnić wsparcie, zabezpieczyć granice zewnętrzne UE i zlikwidować siatki przestępcze

zajmujące się przemysłem ludzi. UE zapewnia znaczne wsparcie w tym zakresie. Komisja zaproponowała ponadto, by w unijnym wykazie bezpiecznych krajów trzecich znalazły się wszystkie kraje objęte procesem rozszerzenia.

7. Wyrażna perspektywa członkostwa w UE dla Bałkanów Zachodnich jest kluczowym czynnikiem stabilizującym w tym regionie, w którym potrzebne są ciągłe wysiłki w celu przewyciężenia dziedzictwa przeszłości i umacniania pojednania. **Dobrosąsiedzkie stosunki i współpraca regionalna** są zasadniczymi elementami procesu stabilizacji i stowarzyszenia; w tym zakresie w ostatnim roku poczyniono dobre postępy.
8. Komisja zapewnia silne wsparcie **programu wzajemnych połączeń**, w odniesieniu do którego odnotowano istotne postępy na szczycie wiedeńskim w sierpniu. Osiągnięto porozumienie co do bazowej sieci transportowej, a kluczowe projekty dotyczące transportu i infrastruktury energetycznej będą obecnie wdrażane. Komisja będzie nadal wspierać ten proces, w tym poprzez znaczące finansowanie z Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej.
9. W niniejszym komunikacie określa się **nadrzędną średnioterminową strategię dla polityki rozszerzenia UE**. Komisja będzie nadal przyjmować roczne komunikaty w celu podsumowania poczynionych postępów, sformułowania wniosków, wystosowania zaleceń w kwestiach tematycznych i krajowych oraz zaproponowania w razie konieczności zmian w ogólnej strategii.
10. Komisja wprowadziła pilotażowo nowe wzmocnione podejście w swoich ocenach zawartych w **sprawozdaniach rocznych dla poszczególnych krajów** w szeregu kluczowych obszarów reform. Oprócz sprawozdawczości na temat poczynionych postępów znacznie większy nacisk położono na obecny stan przygotowania do podjęcia obowiązków związanych z członkostwem oraz na zapewnienie krajom wyraźniejszych wytycznych dotyczących przeprowadzania reform. Zwiększy to przejrzystość, ułatwi większą kontrolę nad procesem reform wszystkim zainteresowanym stronom, w tym społeczeństwu obywatelskiemu, a procesowi temu należy zapewnić otoczenie bardziej sprzyjające aktywnemu uczestnictwu. Bardziej ujednolicone oceny ułatwiają również porównywanie poszczególnych krajów.

II

11. **Czarnogóra:** Osiągnięto postępy w negocjacjach akcesyjnych UE z Czarnogórą. Ramy legislacyjne dotyczące praworządności zostały poprawione oraz ustanowiono nowe instytucje. Dla ogólnego procesu negocjacji jest obecnie istotne, by cały system praworządności Czarnogóry zaczął przynosić rezultaty, w szczególności chodzi o uzyskanie wyników w zwalczaniu korupcji i przestępczości zorganizowanej. Postępy w realizacji śródkresowych poziomów odniesienia w zakresie rozdziałów dotyczących praworządności i usuwania odnośnych stwierdzonych uchybień, wsparte wymiernymi rezultatami, będą wyznaczać ogólne tempo negocjacji akcesyjnych. Wszystkie partie polityczne powinny wykazać się odpowiedzialnością i ponownie zaangażować się w konstruktywny dialog, a parlament powinien pełnić funkcję kluczowego forum debaty politycznej. Czarnogóra powinna również zapewnić pełne wdrożenie nowego prawa wyborczego. Czarnogóra powinna ograniczyć swój dług publiczny i poprawić konkurencyjność swoich produktów przemysłowych i rolnych.
12. **Serbia:** Serbia podjęła bardzo istotne kroki, które powinny doprowadzić do otwarcia pierwszych rozdziałów negocjacji akcesyjnych z UE. Sfinalizowała kompleksowy plan działania w dziedzinie praworządności. Kraj ten zawarł również szereg kluczowych porozumień z Kosowem, które stanowią ważny kamień milowy w

procesie normalizacji stosunków. Ogólne tempo negocjacji będzie zależało w szczególności od trwałych postępów w tych dwóch dziedzinach. Komisja oczekuje otwarcia pierwszych rozdziałów negocjacyjnych na konferencji międzyrządowej w tym roku. W dziedzinie praworządności kluczowe znaczenie będzie miała reforma sądownicza i zwalczanie korupcji. Należy kontynuować proces reform gospodarczych, ze szczególnym uwzględnieniem restrukturyzacji przedsiębiorstw państwowych i służby użyteczności publicznej. Coraz bardziej konstruktywna i wiodąca rola Serbii w regionie jest nieodzowna w celu poprawy powiązań regionalnych i stabilności. Serbia poważnie ucierpiała w wyniku kryzysu uchodźczego, opanowując napływ ponad dwustu tysięcy obywateli krajów trzecich przemieszczających się przez jej terytorium od początku roku.

13. **Była jugosłowiańska republika Macedonii:** Proces przystąpienia do UE byłej jugosłowiańskiej republiki Macedonii jest obecnie w impasie. Doniesienia w kontekście sprawy dotyczącej zakładania podsłuchów potwierdziły wcześniejsze poważne obawy Komisji i innych podmiotów dotyczące ingerencji politycznej w system sądowniczy i media, co spowodowało większe upolitycznienie instytucji państwowych i przebiegu wyborów. Równocześnie kraj ten ma prawodawstwo w wysokim stopniu dostosowane do dorobku prawnego UE w stosunku do obecnego etapu zaawansowania jego procesu przystąpienia. Podmioty polityczne muszą teraz w pełni skupić się na wdrażaniu „pilnych priorytetów dotyczących reform” i przezwycięzeniu kryzysu politycznego. Budżet powinien być bardziej ukierunkowany na wzrost i zatrudnienie, a przy tym należy poprawić jego ogólną konstrukcję, przejrzystość i wdrażanie. Niezbędne jest podjęcie decydujących działań zmierzających do rozwiązania „kwestii nazwy”. Była jugosłowiańska republika Macedonii poważnie ucierpiała w wyniku kryzysu uchodźczego, opanowując napływ ponad dwustu tysięcy obywateli krajów trzecich przemieszczających się przez jej terytorium od początku roku.

W świetle poczynionych dotychczas postępów we wdrażaniu porozumienia politycznego z czerwca/lipca, Komisja jest przygotowana do rozszerzenia swojego zalecenia dotyczącego otwarcia negocjacji akcesyjnych z byłą jugosłowiańską republiką Macedonii.

Będzie to jednak uzależnione od nieprzerwanego wdrażania porozumienia politycznego z czerwca/lipca i istotnych postępów we wdrażaniu priorytetów w zakresie pilnych reform. Kwestia ta zostanie przeanalizowana ponownie po wyborach.

14. **Albania:** Albania poczyniła stabilne postępy, zajmując się kluczowymi priorytetami związanymi z otwarciem negocjacji akcesyjnych, w szczególności w kwestii reformy administracji publicznej i przygotowań do gruntownej reformy sądownictwa. Niezbędne jest obecnie przyjęcie pakietu reform sądownictwa, a także dalsze postępy w kierunku wypracowania solidnych wyników w zakresie aktywnych dochodzeń, śledztw i prawomocnych wyroków w sprawach dotyczących przestępczości zorganizowanej i korupcji na wszystkich szczeblach. Przyjęcie prawodawstwa przewidującego wykluczenie z parlamentu sprawców przestępstw kryminalnych zwiększyłoby zaufanie obywateli do ich przedstawicieli politycznych i instytucji publicznych. Należy zapewnić konstruktywny dialog polityczny z udziałem wszystkich partii, aby zagwarantować trwałość procesu reform związanych z przystąpieniem do UE. Niezbędne są dalsze wysiłki w celu utrzymania konsolidacji fiskalnej, poprawy otoczenia biznesu i rozwiązania problemu gospodarki nieformalnej.
15. **Bośnia i Hercegowina:** Bośnia i Hercegowina wróciła na ścieżkę reform niezbędnych do odnotowania postępów w procesie integracji z UE. Aby UE mogła rozważyć

wniosek o członkostwo Bośni i Hercegowiny, konieczne jest poczynienie istotnych postępów we wdrażaniu programu reform przyjętego w lipcu przy politycznym konsensusie. Zobowiązania pisemne muszą teraz przełożyć się na przyjęcie i wdrożenie niezbędnych reform, w szczególności w dziedzinie praworządności, w tym zwalczania korupcji i przestępczości zorganizowanej, a także reform społeczno-gospodarczych. Aby zaradzić wysokiemu wskaźnikowi bezrobocia i niskiemu wskaźnikowi uczestnictwa, kraj ten musi ograniczyć sztywność rynku pracy, w tym ograniczyć klin podatkowy. Usystematyzowany dialog dotyczący wymiaru sprawiedliwości powinien być instrumentem, który pozwoli zaradzić pozostałym niedociągnięciom w wymiarze sprawiedliwości Bośni i Hercegowiny. Aby kraj ten był w stanie stawić czoła wyzwaniom na drodze do członkostwa w UE, konieczne będzie również wzmocnienie administracji publicznej, poprawa współpracy na wszystkich szczeblach oraz ustanowienie skutecznych mechanizmów koordynacji w sprawach UE. W trybie pilnym należy dostosować układ o stabilizacji i stowarzyszeniu w celu uwzględnienia przystąpienia do UE Chorwacji.

16. **Kosowo:** Komisja z zadowoleniem przyjmuje podpisanie układu o stabilizacji i stowarzyszeniu, który stanowi kompleksowe ramy do nawiązania bliższych stosunków politycznych i gospodarczych między UE a Kosowem. Decyzja Kosowa o ustanowieniu specjalistycznych wydziałów sądowych do sądenia poważnych przestępstw popełnionych w kontekście konfliktu w Kosowie stanowi istotny krok naprzód. Kraj ten zawarł również kluczowe porozumienia z Serbią, które stanowią ważny kamień milowy w procesie normalizacji stosunków. Kosowo powinno utrzymać tę pozytywną dynamikę, w tym poprzez zmierzenie się z szeregiem pozostałych wyzwań w zakresie reform, w szczególności w kwestii praworządności, zwalczania przestępczości zorganizowanej i korupcji. Istnieje pilna potrzeba zagwarantowania przez rząd i Zgromadzenie, by członkowie zarządów wielu niezależnych instytucji i organów regulacyjnych byli mianowani bezzwłocznie, na podstawie indywidualnych zasług. Komisja z zadowoleniem przyjmuje postępy w kierunku spełnienia wymogów procesu liberalizacji reżimu wizowego. Kosowo podjęło pewne skuteczne środki krótkoterminowe w celu ukrócenia nielegalnej migracji do UE. Zgromadzenie powinno być uprawnione do przeprowadzenia wolnej i otwartej debaty na temat wszystkich kwestii dotyczących Kosowa, zgodnie z demokratycznymi procedurami. Zakłócanie pracy Zgromadzenia i przemoc w celach politycznych są nie do przyjęcia.
17. **Turcja:** Turcja jest kluczowym partnerem Unii Europejskiej. W ubiegłym roku UE i Turcja nadal rozwijały współpracę w szeregu najważniejszych dziedzin wspólnego zainteresowania. Turcja musi zmierzyć się z szeregiem kwestii w polityce zagranicznej i kwestii dotyczących bezpieczeństwa, w tym z rosnącym zagrożeniem terroryzmem. Turcja jest również na pierwszej linii poważnego kryzysu uchodźczego i zapewnia na swoim terytorium znaczące wsparcie ponad dwóm milionom uchodźców z Syrii. Kluczowe znaczenie ma wzmożony dialog polityczny, współpraca i partnerstwo między UE a Turcją. Rada Europejska z zadowoleniem przyjęła wspólny plan działania dotyczący uchodźców i zarządzania migracją jako część kompleksowego programu współpracy opartego na wspólnej odpowiedzialności, wzajemnych zobowiązaniach i wynikach. UE i jej państwa członkowskie wyraziły gotowość do rozszerzenia współpracy z Turcją oraz do zwiększenia swojego zaangażowania politycznego i finansowego w ustalonych ramach. Skuteczne wdrożenie wspólnego planu działania przyczyni się do szybszego spełnienia warunków planu liberalizacji reżimu wizowego względem wszystkich uczestniczących państw członkowskich oraz do pełnego wdrożenia umowy o

readmisji. Postępy zostaną ocenione wiosną 2016 r., do kiedy to Komisja przedstawi drugie sprawozdanie dotyczące wdrażania reżimu wizowego.

Postępy Turcji w realizacji reform są jednak wstrzymywane w kontekście częstych wyborów i konfrontacji politycznych. Liczne niedociągnięcia dotknęły wymiar sprawiedliwości. Nadal pogarszała się sytuacja w kwestii wolności słowa i wolności zgromadzeń. Proces uregulowania kwestii kurdyjskiej został wstrzymany. Jeśli chodzi o szerzej rozumiane dostosowanie do dorobku prawnego UE, Turcja osiągnęła dobry poziom przygotowania w wielu dziedzinach. Turcja posiada sprawną gospodarkę rynkową o umiarkowanej stopie wzrostu, nadal jednak musi rozwiązać problem nierównowagi makroekonomicznej oraz przeprowadzić dalsze reformy strukturalne. UE i Turcja zintensyfikowały działania zmierzające do podniesienia znaczenia wspólnych stosunków gospodarczych i handlowych, w tym poprzez przyjęcie zasad modernizacji i rozszerzenia unii celnej oraz poprawy dialogu politycznego w sektorze energii.

UE jest gotowa do ponownego uzgodnienia wraz z Turcją całego zakresu naszego wspólnego programu. Turcja powinna ponownie ożywić reformy w dziedzinie praworządności i praw podstawowych. Konieczne jest bezzwłoczne wznowienie rozmów pokojowych. Komisja liczy na współpracę w zakresie tych kluczowych priorytetów wraz z nowym rządem po wyborach 1 listopada.

Rada Europejska stwierdziła również, że należy zapewnić nową dynamikę procesu przystąpienia w celu osiągnięcia postępów w negocjacjach zgodnie z ramami negocjacyjnymi i odnośnymi konkluzjami Rady. Komisja zaproponowała otwarcie rozdziału 17 oraz wzywa Radę do zorganizowania konferencji międzyrządowej przed końcem 2015 r. Zaktualizowane sprawozdanie z przeglądu dotyczące rozdziału 31 zostało przedłożone w grudniu 2013 r. Komisja dokona przeglądu postępów w innych rozdziałach i do wiosny 2016 r. planuje przedłożenie zaktualizowanych dokumentów przygotowawczych dotyczących rozdziałów 15, 23, 24 i 26. Następnie będzie możliwe rozpoczęcie rozmów w Radzie na temat wszystkich tych rozdziałów, bez uszczerbku dla stanowiska państw członkowskich. W szczególności ponowne podjęcie przygotowań do otwarcia rozdziałów 23 i 24 zapewniłoby Turcji kompleksowy plan działania w kwestii reform w kluczowych dziedzinach praworządności i praw podstawowych.

Zgodnie z podtrzymywanym w ostatnich latach stanowiskiem Rady i Komisji Turcja powinna w trybie pilnym wypełnić swoje zobowiązania polegające na pełnym wdrożeniu protokołu dodatkowego i poczynieniu postępów w kierunku normalizacji stosunków z Republiką Cypryjską. Komisja z zadowoleniem przyjmuje wznowienie prowadzonych przez ONZ rozmów w sprawie rozwiązania konfliktu na Cyprze. Obecnie ważne jest jak najszybsze osiągnięcie postępów w tych rozmowach. Nieodżowne jest zaangażowanie Turcji i jej konkretny wkład w całościowe uregulowanie tej kwestii. UE wyraziła gotowość do opracowania warunków takiego porozumienia zgodnie z zasadami, na których oparta jest Unia.

V. ZAŁĄCZNIKI

1. Podsumowanie ustaleń zawartych w sprawozdaniach dla poszczególnych krajów
2. Zmiany w sprawozdaniach rocznych dla poszczególnych krajów
3. Najważniejsze statystyki

ZAŁĄCZNIK 1 - PODSUMOWANIE USTALEŃ ZAWARTYCH W SPRAWOZDANIACH DLA POSZCZEGÓLNYCH KRAJÓW

Czarnogóra

Jeśli chodzi o **kryteria polityczne**, należy w pełni wdrożyć nowe prawodawstwo przyjęte w 2014 r., w tym przepisy dotyczące elektronicznej identyfikacji głosujących. Nie przeprowadzono żadnych dalszych działań w związku z rzekomym nadużyciem środków publicznych przeznaczonych na finansowanie partii politycznych („afera nagrań głosowych”).

Niektóre partie opozycyjne rozpoczęły w sierpniu bojkot parlamentu. Zorganizowano również szereg protestów poza parlamentem. Doprowadziło to ostatecznie do konfrontacji między policją a protestującymi, w wyniku której część osób została rannych i odnotowano straty materialne. Oczekuje się, że wszystkie przypadki przemocy i zarzuty użycia nadmiernej siły podczas tych wydarzeń zostaną dokładnie zbadane. Poza tym wszystkie partie polityczne powinny ponownie zaangażować się w konstruktywny dialog polityczny w parlamencie.

Osiągnięto pewne postępy w kwestii poprawy współpracy między rządem a organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, zwłaszcza jeśli chodzi o udział tych organizacji w procesie przystąpienia, w którym społeczeństwo obywatelskie nadal odgrywało aktywną rolę. Należy stworzyć warunki sprzyjające pracy w ramach wolontariatu, aktywności obywatelskiej i przedsiębiorczości społecznej.

W kwestii reformy administracji publicznej Czarnogóra jest przygotowana w umiarkowanym zakresie. Jednak jej wyniki, jeśli chodzi o zapewnienie rekrutacji w oparciu o indywidualne zasługi i zwalczanie upolitycznienia, są nierówne. Należy zapewnić je na wszystkich poziomach, w tym na stanowiskach wyższego szczebla. Jeśli chodzi o zarządzanie finansami publicznymi, Czarnogóra musi dostosować swoje standardy rachunkowości do standardów międzynarodowych oraz wdrożyć solidne ramy kontroli wewnętrznej oraz poprawić zgodność prawodawstwa.

System sądowy jest przygotowany w umiarkowanym zakresie. Podjęto istotne kroki w celu dostosowania ram prawnych do standardów europejskich, co zwiększyło profesjonalizm i niezależność. Obecnie należy położyć nacisk na wdrażanie. W 2014 r. nie ograniczono znacząco liczby zaległych nierozstrzygniętych spraw. Kodeksy etyczne dla sędziów i prokuratorów są dostosowane do odnośnych standardów europejskich i międzynarodowych. Wprowadzono strategię reformy sądownictwa (2014-2018) i powiązany plan działania. Obecnie konieczne jest pełne wdrożenie nowego systemu rekrutacji, oceny zawodowej i awansów.

W kwestii zwalczania korupcji Czarnogóra osiągnęła pewien stopień przygotowania. Jednak wyniki w zakresie skutecznych dochodzeń, śledztw i prawomocnych wyroków w sprawach dotyczących korupcji, w szczególności korupcji na wysokim szczeblu, są nadal ograniczone. Co do zwalczania przestępczości zorganizowanej, kraj ten jest do pewnego stopnia przygotowany. Konieczne są dalsze wysiłki w szczególności w kwestii ścigania siatek przestępczych o dużym zasięgu i przeciwdziałania praniu pieniędzy.

Dalsze postępy w całych negocjacjach akcesyjnych będą również zależeć od postępów w dziedzinie praworządności – konieczne będzie jej wykazanie i ocena na podstawie rzetelnych wyników w zwalczaniu korupcji i przestępczości zorganizowanej.

Ramy prawne dotyczące ochrony praw podstawowych są zasadniczo zgodne ze standardami europejskimi, utrzymują się jednak problemy związane z ich wdrożeniem. Czarnogóra osiągnęła pewien stopień przygotowania w dziedzinie wolności słowa. Do rozwiązania pozostają jednak pewne problemy, o których mowa poniżej. W okresie sprawozdawczym miały miejsce przypadki ataku na przedstawicieli mediów i ich mienie, aczkolwiek w

mniejszym rzadziej niż w poprzednich latach. Konieczne jest jeszcze rozwiązanie kilku spraw przemocy przeciwko mediom, w tym najpoważniejszej sprawy, dotyczącej morderstwa redaktora naczelnego w 2004 r. Brak solidnych standardów zawodowych i etycznych, któremu towarzyszy brak skutecznej samoregulacji, nie pozwala osiągnąć postępów w kwestii wolności mediów.

Czarnogóra nadal odgrywała konstruktywną rolę we współpracy regionalnej i poczyniła istotne kroki w poszukiwaniu wzajemnie akceptowalnych rozwiązań w kwestiach dwustronnych z sąsiadami, w tym podpisała w sierpniu porozumienia graniczne z Bośnią i Hercegowiną i Kosowem.

Jeśli chodzi o kryteria ekonomiczne, Czarnogóra jest w umiarkowanym stopniu przygotowana do rozwinięcia sprawnej gospodarki rynkowej. Osiągnięto pewne postępy w dążeniu do konsolidacji fiskalnej i w poprawie otoczenia biznesu. Gospodarka ożywiła się w 2013 r. po podwójnej recesji z 2009 i 2012 r. Po okresie łagodnego spowolnienia w 2014 r. wzrost gospodarczy ponownie nabiera impetu, wzmacniany inwestycjami. Budowa autostrady Bar-Boljare oraz inne inwestycje w energię, transport i turystykę zapewnią wsparcie wzrostu gospodarczego, jednak koszty tej autostrady stwarzają ryzyko dla równowagi fiskalnej. Czarnogóra powinna poczynić wysiłki w celu redukcji długu publicznego. Banki zmagają się ze stale wysokim poziomem kredytów zagrożonych, problemami odzyskiwania należności i niskiej rentowności ze względu na niewielki rozmiar rynku, co skutkuje niską dostępnością i wysokim kosztem kredytów. Mimo nieznacznej poprawy funkcjonowanie rynku pracy jest niezadowolające i utrzymuje się wysoka stopa bezrobocia, obecnie na poziomie 18 %.

Czarnogóra jest w umiarkowanym stopniu przygotowana pod względem posiadanego potencjału do stawienia czoła presji konkurencyjnej i siłom rynkowym w Unii. Jednak jeśli chodzi o produkty przemysłowe i rolne, Czarnogóra wciąż charakteryzuje się niestety niską konkurencyjnością, którą należy poprawić. Nadal konieczne są poważne reformy w celu wzmocnienia w tym kraju fizycznej infrastruktury i kapitału ludzkiego oraz zapewnienia przewidywalnego i wspierającego otoczenia regulacyjnego.

Jeśli chodzi o **zdolność do wypełniania obowiązków wynikających z członkostwa**, Czarnogóra jest w umiarkowanym stopniu przygotowana w większości rozdziałów dorobku prawnego UE, przy czym poziom dostosowania prawodawstwa jest różny. Pod względem zamówień publicznych Czarnogóra jest przygotowana w umiarkowanym stopniu. Konieczne są intensywniejsze działania w celu zapobiegania korupcji w procedurze zamówień publicznych. Jeśli chodzi o kontrolę finansową, Czarnogóra jest również przygotowana w umiarkowanym stopniu, konieczne są jednak znaczne wysiłki w celu wdrożenia publicznej wewnętrznej kontroli finansowej na wszystkich szczeblach administracji publicznej i w przedsiębiorstwach państwowych. W dziedzinie statystyki Czarnogóra osiągnęła pewien stopień przygotowania: konieczne są znaczne wysiłki w szczególności w celu dostosowania statystyki makroekonomicznej i statystyki przedsiębiorstw do standardów UE.

Czarnogóra jest na wczesnym etapie przygotowania, między innymi jeśli chodzi o środowisko i zmianę klimatu. Dostosowanie do dorobku prawnego UE i wzmocnienie zdolności administracyjnych pozostaje istotnym wyzwaniem dla Czarnogóry.

Serbia

Jeśli chodzi o **kryteria polityczne**, zainteresowane strony, w tym społeczeństwo obywatelskie, w coraz szerszym zakresie uczestniczą w procesie przystąpienia. Ostatnio zintensyfikowano współpracę między władzami a niezależnymi organami regulacyjnymi i rzecznikiem praw obywatelskich, jednak należy ją jeszcze poprawić. Należy ograniczyć wykorzystanie pilnych procedur w parlamencie. W celu dostosowania niektórych dziedzin do standardów UE konieczne będą reformy konstytucjonalne.

Serbia jest w umiarkowanym stopniu przygotowana w dziedzinie reformy administracji publicznej. Osiągnięto dobre postępy dzięki przyjęciu kompleksowego planu działania. Serbia musi utrzymać determinację i wdrożyć zaplanowane reformy. Niezbędna jest silna wola polityczna w celu profesjonalizacji i odpolitycznienia administracji oraz poprawy przejrzystości procedur rekrutacji i zwalniania pracowników, w szczególności na stanowiskach kierowniczych wyższego szczebla.

System sądowy osiągnął pewien stopień przygotowania. W maju przyjęto nowe przepisy dotyczące oceny sędziów i prokuratorów. Większość prezesów sądów jest obecnie mianowanych na stałe. Konieczne są dalsze działania zmierzające do przeciwdziałania ingerencjom politycznym. Jakość i wydajność wymiaru sprawiedliwości i dostęp do wymiaru sprawiedliwości są utrudniane poprzez nierówne obciążenie pracą, spiętrzenie zaległych spraw i brak bezpłatnego systemu pomocy prawnej.

Serbia osiągnęła pewien stopień przygotowania w zakresie zapobiegania i zwalczania korupcji, która nadal jest powszechna. Wysiłki antykorupcyjne muszą jeszcze przynieść istotne wyniki. System instytucjonalny nie pełni jeszcze funkcji wiarygodnego środka odstraszającego. Konieczne jest jeszcze wypracowanie wyników w zakresie skutecznych dochodzeń, śledztw i prawomocnych wyroków w sprawach dotyczących korupcji, w tym na wysokim szczeblu.

Serbia jest w pewnym stopniu przygotowana, jeśli chodzi o zwalczanie przestępczości zorganizowanej. Zaczęły działać nowe laboratoria badające DNA i narkotyki. Kraj aktywnie przyczynia się do współpracy międzynarodowej i regionalnej. Serbia przyjęła strategię zwalczania prania pieniędzy i finansowania terroryzmu oraz strategię prowadzenia dochodzeń finansowych, lecz nadal brakuje jej całościowego strategicznego obrazu, jeśli chodzi o sytuację pod względem przestępczości zorganizowanej na jej terytorium. Należy wypracować rzetelne wyniki w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej.

Wprowadzono ramy prawne i instytucjonalne dotyczące przestrzegania praw podstawowych. Należy zapewnić ich spójne wdrożenie w całym kraju, w tym w kwestii ochrony mniejszości. Należy uczynić więcej w celu zapewnienia warunków do pełnego korzystania z wolności mediów i wolności słowa, w której to dziedzinie Serbia osiągnęła pewien stopień przygotowania. Konieczne są dalsze trwałe wysiłki w celu poprawy sytuacji Romów i uchodźców oraz przesiedleńców. Władze podjęły działania w celu wzmocnienia ochrony praw lesbijek, gejów, osób biseksualnych, transpłciowych i interseksualnych (LGBTI) i ponownie umożliwiły przeprowadzenie parady równości w Belgradzie. Nadal potrzebna jest jednak silniejsza kultura poszanowania osób ze środowisk LGBTI.

Serbia uczestniczyła konstruktywnie w inicjatywach regionalnych i pracowała nad poprawą swoich stosunków dwustronnych w duchu pojednania i dobrosąsiedzkich stosunków. Udział premiera w lipcowych obchodach ludobójstwa w Srebrenicy był gestem o pozytywnym przekazie.

W kwestii **normalizacji stosunków z Kosowem**, Serbia podtrzymała zobowiązanie do wdrożenia przyjętego w kwietniu 2013 r. „Pierwszego porozumienia w sprawie zasad normalizacji stosunków” oraz innych porozumień przyjętych w ramach dialogu wspieranego przez UE. W sierpniu sfinalizowano kluczowe porozumienia w sprawie energii, telekomunikacji, ustanowienia stowarzyszenia/wspólnoty gmin, w których dominuje większość serbska oraz porozumienie w sprawie mostu w Mitrowicy. Osiągnięto dalsze konkretne rezultaty w dialogu w dziedzinie sprawiedliwości, integracji ochrony cywilnej, ubezpieczenia pojazdów, poboru ceł i zintegrowanego zarządzania granicami. Przeprowadzono również konstruktywne rozmowy dotyczące poprawy współpracy w opanowaniu przepływów migracyjnych z Kosowa. Podjęte kroki zapewniły nową dynamikę

normalizacji stosunków i powinny mieć pozytywny i konkretny wpływ na codzienne życie obywateli w Kosowie i Serbii.

Jeśli chodzi o **kryteria ekonomiczne**, Serbia jest w umiarkowanym stopniu przygotowana do rozwinięcia sprawnej gospodarki rynkowej. Osiągnięto dobre postępy w usuwaniu niektórych niedociągnięć w polityce i należy utrzymać dobre tempo podczas kontynuacji reform strukturalnych. Gospodarka Serbii wychodzi z recesji. Dzięki istotnym działaniom konsolidacyjnym i lepszemu poborowi podatków bardzo obniżono deficyt budżetowy. Należy utrzymać konsolidację fiskalną i wesprzeć ją wdrożeniem reform zgodnie z planem. Inflacja jest bardzo niska, co umożliwia bankowi centralnemu obniżenie stóp procentowych. Bezrobocie, chociaż nadal jest bardzo wysokie, spadło do poziomu poniżej 20 %. Osiągnięto postępy w restrukturyzacji przedsiębiorstw publicznych i głównych służb użyteczności publicznej, konieczne są jednak dalsze postępy. Sektor prywatny nie jest dostatecznie rozwinięty i osłabiają go niedociągnięcia w zakresie praworządności oraz trudny dostęp do finansowania. Należy kontynuować proces reform gospodarczych, ze szczególnym uwzględnieniem restrukturyzacji przedsiębiorstw państwowych i służby użyteczności publicznej.

Serbia jest w umiarkowanym stopniu przygotowana pod względem posiadanego potencjału do stawienia czoła presji konkurencyjnej i siłom rynkowym w Unii. System edukacji jest nadal niewydajny, fizyczna infrastruktura niedostatecznie rozwinięta, istnieje duży sektor nieformalny, a pomoc państwa jest znaczna. Serbia powinna poprawić jakość systemu edukacji, przygotowując go do potrzeb rynku pracy, pobudzać inwestycje prywatne i przyspieszyć wdrażanie projektów dotyczących infrastruktury publicznej. Musi lepiej regulować opłaty parafiskalne oraz zapewnić przejrzyste ramy pomocy państwa dla sektora prywatnego, przekierunkowując ją ku wydajnym i horyzontalnym celom, takim jak wsparcie MŚP oraz badania i rozwój.

Jeśli chodzi o **zdolność do wypełniania obowiązków wynikających z członkostwa**, Serbia kontynuowała dostosowywanie swojego prawodawstwa do dorobku prawnego UE w całym jego zakresie. W celu utrzymania tempa reform niezbędne będą odpowiednie zasoby finansowe i ludzkie oraz solidne ramy strategiczne. Serbskie prawodawstwo jest obecnie w dużym zakresie dostosowane w dziedzinach takich jak własność intelektualna, przeciwdziałanie praktykom monopolistycznym i łączenie przedsiębiorstw oraz polityka monetarna. Serbia ustanowiła krajową komisję ds. inwestycji skupiającą organy krajowe, darczyńców i międzynarodowe instytucje finansowe w celu koordynacji serbskiej polityki inwestycyjnej w kluczowych sektorach jednolitego wykazu projektów (energia, transport, środowisko i infrastruktura związana z przedsiębiorstwami), która może służyć za wzór w regionie. W dziedzinie zamówień publicznych, statystyki i kontroli finansowej Serbia jest przygotowana w umiarkowanym stopniu. W okresie prowadzącym do przystąpienia Serbia będzie musiała stopniowo dostosować swoją politykę zagraniczną i bezpieczeństwa do unijnej wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

Mieszane przepływy migracyjne ogromnie się nasiliły, co znacząco obciążało serbski system azylowy i migracyjny. Serbia poczyniła istotne wysiłki na rzecz zapewnienia, by obywatele krajów trzecich przemieszczający się przez jej terytorium otrzymali schronienie i dostawy humanitarne, przy wsparciu UE i innych darczyńców. Równocześnie Serbia powinna kontynuować wysiłki na rzecz przeciwdziałania wzrostowi liczby nieuzasadnionych wniosków o azyl składanych przez obywateli Serbii w UE i państwach strefy Schengen, dążąc do utrzymania ruchu bezwizowego.

Była jugosłowiańska republika Macedonii

Jeśli chodzi o **kryteria polityczne**, poważne wyzwania odnotowywane w ostatnich latach zostały podkreślone najpoważniejszym kryzysem politycznym w tym kraju od 2001 r. w związku z podsłuchami, w którym rzekomo brali udział urzędnicy rządowi wysokiego szczebla. Wiąże się to z naruszeniem praw podstawowych, ingerencją w niezależność wymiaru sprawiedliwości, wolność mediów i wybory, a także upolitycznieniem i korupcją. Obawy związane z wszystkimi tymi kwestiami były sygnalizowane w poprzednich sprawozdaniach z postępu prac. Załamanie się dialogu politycznego i trudności w osiągnięciu konsensusu w kwestiach spornych po raz kolejny uwypukliły istnienie w tym kraju kultury politycznej wprowadzającej podziały.

W oparciu o porozumienie osiągnięte w czerwcu /lipcu dzięki komisarzowi KE, z pomocą trzech posłów do Parlamentu Europejskiego, parlamentarzyści głównej partii opozycyjnej powrócili do parlamentu w dniu 1 sierpnia, po tym jak bojkotowali go przez ponad rok. Bojkot ten poważnie zakłócił sprawowanie przez tę instytucję funkcji nadzoru nad władzą wykonawczą. Inne kluczowe organy nie były w stanie sprawować skutecznego nadzoru. Rozpoczęto prace związane z wdrażaniem tego porozumienia politycznego. Wdrażanie musi być kontynuowane oraz należy uczynić znacznie więcej w kwestii „pilnych priorytetów dotyczących reform”⁴, aby osiągnąć wyniki w realizacji tych i innych wcześniej uzgodnionych celów w zakresie reform.

Sytuacja międzyetniczna pozostaje nadal napięta. Należy ukończyć przegląd umowy ramowej z Ochrydy, która zakończyła konflikt z 2001 r. i stanowi ramy stosunków międzyetnicznych.

W następstwie dużej operacji policyjnej w etnicznie albańskiej miejscowości Kumanowo, w której życie straciło 18 osób, wszyscy przywódcy polityczni w kraju wezwali do przywrócenia spokoju i podkreślili, że incydentu tego nie należy postrzegać jako międzyetnicznego. Zdarzenia w Kumanowie muszą jeszcze zostać objęte dogłębnym dochodzeniem.

Organizacje społeczeństwa obywatelskiego odegrały konstruktywną rolę w kontekście tego kryzysu, żądając poniesienia odpowiedzialności przez wszystkie podmioty polityczne niezależnie od podziałów etnicznych. Równocześnie organizacje te nadal wyrażają swoje obawy co do trudnego klimatu, w którym działają, i ograniczonego zaangażowania rządu w dialog, a także co do publicznych ataków ze strony polityków i mediów prorządowych.

Kraj jest w umiarkowanym stopniu przygotowany w dziedzinie reformy administracji publicznej. Osiągnięto postępy w niektórych kwestiach. Jednakże obawy o upolitycznienie zostały wzmocnione treścią nagranych rozmów, ponadto cały czas utrudniana jest rekrutacja w oparciu o indywidualne zasługi. W dalszym stopniu pogorszyło się zaufanie publiczne w funkcjonowanie instytucji. Podjęto pewne działania na rzecz reformy zarządzania finansami publicznymi, wciąż jednak należy wprowadzić i poprawić średnioterminowe ramy budżetowe i przejrzystość fiskalną.

System sądowy w tym kraju jest w pewnym stopniu przygotowany. Sytuacja ponownie pogarsza się od 2014 r., ponieważ osiągnięcia ostatniego dziesięciolecia procesu reform są poważnie zakłócone zaistniałymi i potencjalnymi ingerencjami politycznymi w pracę wymiaru sprawiedliwości. Nadal należy przeprowadzić pełne śledztwo w sprawie podejrzewanych nadużyć i przestępstw w związku z podsłuchami. Władze muszą teraz wykazać się rzeczywistą polityczną wolą zapewnienia pełnej niezależności systemu

⁴ „Pilne priorytety dotyczące reform”: http://ec.europa.eu/enlargement/news_corner/news/news-files/20150619_urgent_reform_priorities.pdf. Zalecenia grupy ekspertów wysokiego szczebla: http://ec.europa.eu/enlargement/news_corner/news/news-files/20150619_recommendations_of_the_senior_experts_group.pdf

sądowego, w tym umożliwić niezakłóconą pracę nowo mianowanemu specjalnemu prokuratorowi prowadzącemu dochodzenie w sprawie podsłuchanych rozmów i ich treści.

Osiągnięto pewien stopień przygotowania w kwestii zwalczania korupcji. Osiągnięcia legislacyjne i instytucjonalne zostały jednak pomniejszone brakiem politycznej woli i ingerencjami politycznymi w pracę właściwych organów, zwłaszcza w sprawach wysokiego szczebla. Nadal należy wypracować wyniki w zakresie skutecznego ścigania, zwłaszcza przypadków korupcji na wysokim szczeblu.

Co do zwalczania przestępczości zorganizowanej, kraj ten jest do pewnego stopnia przygotowany. Nadal należy zapewnić odpowiednie zdolności i wiedzę fachową do prowadzenia dochodzeń finansowych i konfiskat mienia w sposób systematyczny.

Ramy prawne dotyczące ochrony praw podstawowych są zasadniczo zgodne ze standardami europejskimi. Występują jednak braki w ich wdrażaniu, w szczególności w dziedzinie reformy więziennictwa, integracji Romów, praw dziecka i osób niepełnosprawnych. Wspólnota lesbijek, gejów, osób biseksualnych, transseksualnych i interseksualnych (LGBTI) nadal cierpi z powodu dyskryminacji i homofobicznych treści medialnych. Kraj wykazuje pewien stopień przygotowania w kwestii wolności słowa. Jednak korzystanie z tej wolności jest poważnym problemem w obecnej kulturze medialnej i klimacie politycznym, a kraj ten nadal cofa się w tej dziedzinie. Niepokojące są próby ograniczania doniesień medialnych w kwestiach leżących w interesie publicznym.

Kraj ten zasadniczo utrzymuje dobre stosunki z innymi krajami objętymi procesem rozszerzenia i odgrywa aktywną rolę we współpracy regionalnej. Podjęto działania zmierzające do poprawy dobrosąsiedzkich stosunków. „Kwestia nazwy” musi być rozwiązana wspólnie z Grecją w trybie pilnym.

Jeśli chodzi o **kryteria ekonomiczne**, była jugosłowiańska republika Macedonii jest w dobrym stopniu przygotowana w kwestii rozwijania sprawnej gospodarki rynkowej. Kraj korzysta ze stabilnego otoczenia makroekonomicznego, wspartego solidną polityką monetarną, sprzyjającymi warunkami wejścia na rynek i solidnym systemem prawnym. Nastąpił pewien regres w kwestii zarządzania finansami publicznymi. Złagodzone średnioterminowe cele fiskalne, struktura wydatków publicznych nadal jest ukierunkowana na transfery i subsydia, a sytuacja w zakresie ogólnego długu publicznego, jak i jego przejrzystość, nadal budzi obawy. Budżet powinien być bardziej ukierunkowany na wzrost i zatrudnienie, a przy tym należy poprawić jego ogólną konstrukcję, przejrzystość i wdrażanie. Wysoki udział kredytów zagrożonych ograniczył podaż kredytów i należy rozwiązać ten problem przez podjęcie dalszych działań politycznych. Bezrobocie utrzymuje się na wysokim poziomie 28 %.

Gospodarka jest w umiarkowanym stopniu przygotowana do stawienia czoła presji konkurencyjnej i siłom rynkowym w Unii. Odnotowano pewne postępy w dywersyfikacji struktury eksportu dzięki inwestycjom bezpośrednim; powiązania handlowe i inwestycyjne z UE uległy dalszemu wzmocnieniu. Kraj musi jednak poprawić zdolność do zatrudnienia swoich obywateli, w szczególności młodzieży, poprzez lepsze dostosowanie edukacji do potrzeb rynku pracy, poprawić powiązania między inwestorami dokonującymi inwestycji bezpośrednich a gospodarką krajową oraz lepiej ustalać priorytety w zakresie inwestycji.

Jeśli chodzi o zdolność do wypełniania obowiązków wynikających z członkostwa, kraj ten ma prawodawstwo w stosunkowo dobrym stopniu dostosowane do dorobku prawnego UE. Konieczny jest większy nacisk na zdolności administracyjne i skuteczne wdrażanie. Kraj jest przygotowany w umiarkowanym stopniu w większości dziedzin, w tym w dziedzinie zamówień publicznych, statystyki i kontroli finansowej. Konieczne są dalsze przekrojowe wysiłki, w szczególności w tych kilku dziedzinach, w których kraj ten jest na wczesnym etapie przygotowań.

Mieszane przepływy migracyjne ogromnie się nasiliły, co znacząco obciążyło system azylowy i migracyjny tego kraju. Władze podjęły środki zapewniające bezpieczną podróż przez jego terytorium obywatelom krajów trzecich oraz zapewniły schronienie i dostawy humanitarne, przy wsparciu UE i innych darczyńców.

Albania

Jeśli chodzi o **kryteria polityczne**, wybory samorządowe w czerwcu 2015 r. odbyły się bez poważniejszych incydentów. Należy zająć się jeszcze obawami dotyczącymi bezstronności i profesjonalizmu organów wyborczych oraz ogólnego upolitycznienia procesu wyborczego. W grudniu 2014 r. parlament przyjął rezolucję wyznaczającą podstawy dla większości rządzącej i dla głównej partii opozycyjnej do podjęcia trwałego, konstruktywnego dialogu politycznego. Zakończyło to sześciomiesięczny bojkot parlamentu przez główną partię opozycyjną. Należy jednak zrobić więcej w celu przeciwdziałania kulturze politycznej sprzyjającej podziałom oraz zapewnić bardziej konstruktywny dialog z udziałem wszystkich partii.

W kwestii reformy administracji publicznej Albania jest przygotowana w umiarkowanym zakresie. Przyjęto kompleksowe strategie reform i nowy kodeks postępowania administracyjnego. Konieczne są jednak wysiłki do osiągnięcia celu jakim jest profesjonalna i odpolityczniona administracja publiczna, dla zwiększenia zdolności finansowych i administracyjnych jednostek samorządowych oraz dla zapewnienia skutecznego wdrażania prawa służby publicznej na szczeblu lokalnym.

System sądowy Albanii jest na wczesnym etapie przygotowań. Utrzymują się poważne niedociągnięcia w systemie sądowym, dotyczące niezależności i rozliczalności sędziów i prokuratorów, egzekwowania decyzji i współpracy międzyinstytucjonalnej, a wymierzanie sprawiedliwości nadal przebiega powoli. Powołano doraźną komisję parlamentarną w celu przeprowadzenia kompleksowej i włączającej wszystkie zainteresowane strony reformy sądownictwa. Następnymi kluczowymi krokami jest przyjęcie strategii reformy sądownictwa i planu działania, a następnie przyjęcie niezbędnych środków instytucjonalnych, legislacyjnych i proceduralnych.

Albania osiągnęła pewien stopień przygotowania w dziedzinie zwalczania korupcji. Przyjęto nową strategię antykorupcyjną i plan działania. Korupcja jest jednak powszechna i konieczne są dalsze wysiłki, aby osiągnąć postępy prowadzące do wypracowania solidnych wyników w zakresie dochodzeń, śledztw i prawomocnych wyroków na wszystkich szczeblach. Należy poprawić aktywne dochodzenia, ocenę ryzyka systemowego i współpracę międzyinstytucjonalną. Należy umocnić niezależność instytucji zajmujących się zwalczaniem korupcji, gdyż są one nadal podatne na presję polityczną i inne nieodpowiednie wpływy.

Kraj ten jest w pewnym stopniu przygotowany, jeśli chodzi o zwalczanie przestępczości zorganizowanej. Albania przeprowadziła szereg operacji egzekwowania prawa, które doprowadziły do likwidacji ogromnych upraw konopi indyjskich. Jednakże liczba ostatecznych skazań powodujących skuteczne rozbicie organizacji kryminalnych jest niewielka w stosunku do szacowanej wartości regionalnego i krajowego rynku przestępczego. W niedostatecznym zakresie prowadzi się dochodzenia finansowe oraz korzysta ze środków przeciwdziałania praniu pieniędzy i konfiskat mienia. Albania musi wypracować rzetelne wyniki w zakresie aktywnych dochodzeń, śledztw i prawomocnych wyroków w sprawach dotyczących przestępczości zorganizowanej, w tym prania pieniędzy, i skutecznie rozbijać siatki przestępcze.

Ramy prawne dotyczące ochrony praw podstawowych są zasadniczo zgodne ze standardami europejskimi. Skuteczne wdrażanie odnośnego prawodawstwa i strategii jest jednak ograniczone, a egzekwowanie mechanizmów ochrony praw człowieka jest nadal niewystarczające. Jeśli chodzi o wolność słowa, Albania osiągnęła pewien stopień

przygotowania. Ogólne otoczenie zasadniczo sprzyja wolności słowa, konieczne jest jednak lepsze wdrażanie prawodawstwa. Należy w większym stopniu wzmocnić niezależność organu regulacyjnego i nadawcy publicznego. Należy zapewnić egzekwowanie praw własności, a ponadto nie ukończono procesu rejestracji i restytucji nieruchomości oraz wypłaty rekompensat. Romowie i Egipcjanie żyją w bardzo trudnych warunkach i często cierpią z powodu wykluczenia społecznego i dyskryminacji. W dziedzinie przeciwdziałania dyskryminacji należy bardziej rozwinąć orzecznictwo. Instytucjonalne mechanizmy ochrony praw dziecka nadal są bardzo słabe. Wymiar sprawiedliwości dla nieletnich jest niezgodny ze standardami międzynarodowymi.

Albania nadal aktywnie uczestniczyła we współpracy regionalnej i utrzymuje dobrosąsiedzkie stosunki zgodnie z przyjętymi zobowiązaniami w ramach układu o stabilizacji i stowarzyszeniu.

Jeśli chodzi o **kryteria ekonomiczne**, Albania jest w umiarkowanym stopniu przygotowana do rozwinięcia sprawnej gospodarki rynkowej. Osiągnięto pewne postępy w poprawie stabilności makroekonomicznej i poprawiły się perspektywy wzrostu. Inflacja utrzymuje się na niskim poziomie. Pozostają jednak istotne wyzwania. Niezbędne są dalsze wysiłki w celu utrzymania konsolidacji fiskalnej, poprawy otoczenia biznesu i rozwiązania problemu gospodarki nieformalnej. Albania powinna również poprawić ramy zarządzania budżetowego i zająć się problemem wysokiego poziomu kredytów zagrożonych. Stopa bezrobocia (17,5 %) i zatrudnienie nieformalne utrzymuje się na wysokim poziomie.

Jeśli chodzi o zdolność do stawienia czoła presji konkurencyjnej i siłom rynkowym w Unii, Albania jest w pewnym stopniu przygotowana. Osiągnięto pewne postępy w dziedzinie edukacji, transportu i infrastruktury energetycznej. Konieczne są jednak znaczne inwestycje w kapitał ludzki i rzeczowy, aby poprawić konkurencyjność Albanii. Albania powinna poprawić jakość szkolnictwa wyższego i kontynuować restrukturyzację kształcenia i szkolenia zawodowego, przyjąć i wdrożyć krajowe strategie dotyczące transportu i energii oraz obniżyć pozataryfowe bariery handlowe, np. usunąć uchybienia w zakresie bezpieczeństwa żywności.

Albania kontynuowała dostosowywanie swojego prawodawstwa do wymogów UE w szeregu dziedzin, zwiększając swoją **zdolność do wypełniania obowiązków wynikających z członkostwa**. W wielu dziedzinach kraj ten jest przygotowany w umiarkowanym stopniu, np. w dziedzinie kontroli finansowej, lub też jest częściowo przygotowany, w tym w dziedzinie zamówień publicznych i statystyki. Albania będzie jednak musiała poczynić znaczące wysiłki w kierunku intensyfikacji swoich przygotowań do wdrożenia dorobku prawnego UE. Powinna nadal pracować nad rozwinięciem sieci transportowej i energetycznej. Należy wzmocnić zdolności administracyjne i standardy zawodowe w organach odpowiedzialnych za wdrażanie dorobku prawnego UE oraz zagwarantować niezależność organów regulacyjnych. Niezbędna jest poprawa przejrzystości i rozliczalności, w szczególności zapewnienie skutecznego, wydajnego i przejrzystego funkcjonowania systemu zamówień publicznych i zarządzania finansami publicznymi.

Oczekuje się, że władze Albanii będą kontynuować wysiłki zmierzające do ograniczenia wzrastającej liczby ewidentnie nieuzasadnionych wniosków o udzielenie azylu, składanych przez jej obywateli w państwach członkowskich UE i państwach stowarzyszonych w ramach Schengen. Wszystkie działania zmierzające do przeciwdziałania temu negatywnemu zjawisku należy zintensyfikować poprzez wprowadzenie mechanizmu monitorowania po liberalizacji reżimu wizowego, zwłaszcza po ostatnim nasileniu tej tendencji w lecie.

Bośnia i Hercegowina

Jeśli chodzi o **kryteria polityczne**, wybory powszechne w październiku 2014 r. były skutecznie przeprowadzone i odbyły się w atmosferze porządku i konkurencji. Zgromadzenie

Parlamentarne Bośni i Hercegowiny zaczęło funkcjonować i realizować program prawodawczy. Przyjęto program reform, określający główne planowane reformy społeczno-gospodarcze, i odnotowano początkowe postępy w jego wdrażaniu. Należy jeszcze poprawić współpracę między parlamentem na szczeblu państwa, parlamentami jednostek administracyjnych oraz parlamentem Dystryktu Brčko. Należy nawiązać ściślejszą współpracę i koordynację między wszystkimi szczeblami sprawowania władzy, zwłaszcza w celu stawienia czoła głównym wyzwaniom społeczno-gospodarczym.

Konstytucja tego kraju ustanowiła kompleksową strukturę instytucjonalną, która jest nieefektywna i jest różnie interpretowana. Przepisy tej konstytucji naruszają przepisy europejskiej konwencji praw człowieka, jak stwierdzono w wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie *Sejdić-Finci*, i muszą zostać zmienione.

Kraj jest na wczesnym etapie reformy administracji publicznej, która jest wysoce upolityczniona i świadczy usługi niskiej jakości. Konieczne jest ustanowienie nowych ram strategicznych zapewniających odpowiednie wytyczne polityczne dla reformy administracji publicznej w tym kraju.

System sądowy Bośni i Hercegowiny osiągnął pewien stopień przygotowania. Strategia sektorowa reformy sądownictwa została przyjęta i teraz musi zostać wdrożona. We wrześniu na spotkaniu ministerialnym w ramach zorganizowanego dialogu władze podkreśliły swoje zobowiązanie do wspólnego opracowania kluczowych elementów reformy sądownictwa.

Bośnia i Hercegowina osiągnęła pewien stopień przygotowania w dziedzinie zwalczania korupcji. Przyjęto nową strategię antykorupcyjną i plan działania na lata 2015-2019. Istotnie wzrosła liczba przypadków konfiskaty mienia. Korupcja nadal jest powszechna, a zobowiązania polityczne w tej kwestii nie przekładają się na konkretne wyniki. Ramy prawne i instytucjonalne są nadal słabe i nieodpowiednie. Brak egzekwowania prawa ma negatywny wpływ na obywateli i instytucje. Obowiązujące sankcje nie stanowią wystarczającego środka odstraszającego przed korupcją.

Co do zwalczania przestępczości zorganizowanej, kraj ten również jest do pewnego stopnia przygotowany. W ubiegłym roku przeprowadzono szereg skutecznych operacji na dużą skalę, w tym część z udziałem krajów sąsiednich, należy jednak znacząco poprawić koordynację i współpracę między instytucjami w całym kraju. Liczba ostatecznych skazań nadal jest niska. Zbyt rzadko przeprowadza się dochodzenia finansowe. Brak koordynacji strategicznej utrudnia skuteczne działanie służb policyjnych.

Bośnia i Hercegowina stoi przed szeregiem wyzwań w dziedzinie praw człowieka i ochrony mniejszości. Ramy prawne i instytucjonalne ochrony praw człowieka wymagają znaczących udoskonaleń, a przyjęte prawodawstwo musi być skutecznie wdrażane, zwłaszcza w aspektach dotyczących przeciwdziałania dyskryminacji. W okresie sprawozdawczym pogorszyły się warunki do korzystania z wolności słowa. Mimo pewnego stopnia przygotowania w tej dziedzinie i zasadniczo wprowadzenia uregulowań prawnych, otoczenie instytucjonalne i polityczne nie sprzyja stwarzaniu warunków do pełnej wolności słowa. Wspólnota lesbijek, gejów, osób biseksualnych, transseksualnych i interseksualnych (LGBTI) nadal doświadcza groźb i ataków. Podjęto pewne środki w kwestii rejestracji i zakwaterowania mniejszości romskiej, jednak przy ograniczonych działaniach w dziedzinie ochrony zdrowia, edukacji i zatrudnienia.

Kraj nadal aktywnie uczestniczył w inicjatywach regionalnych i poczynił postępy w dziedzinie dobrosąsiedzkich stosunków, w tym poprzez podpisanie w sierpniu umowy granicznej z Czarnogorą. W maju Bośnia i Hercegowina objęła przewodnictwo w Komitecie Ministrów Rady Europy.

Jeśli chodzi o **kryteria ekonomiczne**, Bośnia i Hercegowina jest na wczesnym etapie rozwijania sprawnej gospodarki rynkowej. Osiągnięto pewne postępy w kwestii poprawy

otoczenia biznesu, zwłaszcza w kwestii ułatwienia wejścia na rynek i przyznawania pozwoleń na budowę. Mimo negatywnych skutków powodzi w 2014 r. wzrost gospodarczy nie uległ osłabieniu. Nadal utrzymują się jednak trudne warunki na rynku pracy, przy ogólnej stopie bezrobocia 27,6 %, która w przypadku młodzieży sięga aż 62,7 %. Aby zaradzić wysokiemu wskaźnikowi bezrobocia i niskiemu wskaźnikowi uczestnictwa, kraj ten musi ograniczyć sztywność rynku pracy, w tym ograniczyć klin podatkowy. Pogorszyła się jakość i stabilność finansów publicznych. Otoczenie biznesu nadal było słabe, utrudniając ożywienie gospodarcze. Rząd musi poprawić jakość zarządzania sektorem publicznym, w szczególności poprzez zwiększenie przestrzeni fiskalnej dla inwestycji kapitałowych sprzyjających wzrostowi. Ponadto konieczne są konkretne działania na rzecz poprawy ram zarządzania budżetowego, postępów w prywatyzacji i poprawy otoczenia biznesu.

Bośnia i Hercegowina jest na wczesnym etapie przygotowań pod względem posiadanego potencjału do stawienia czoła presji konkurencyjnej i siłom rynkowym w Unii. Odnotowano pewne postępy w kwestii liberalizacji rynków energii. Aby jednak zwiększyć konkurencyjność kraju, władze powinny zwrócić szczególną uwagę na opracowanie strategicznego podejścia do kwestii usuwania braków w krajowym systemie kształcenia i szkolenia, uproszczenia skomplikowanych procedur eksportowych i opracowania strategii transportowej i strategii energetycznej.

Bośnia i Hercegowina jest na wczesnym etapie przygotowań, jeśli chodzi o jej zbliżenie się do **standardów europejskich**. Osiągnięto pewien stopień przygotowania w dziedzinie zamówień publicznych i rynku wewnętrznego. Kraj jest na wczesnym etapie przygotowań w dziedzinie transportu, jednak przyjęcie w lipcu polityki transportowej jest pozytywnym krokiem naprzód, aby kraj ten mógł czerpać korzyści z programu wzajemnych połączeń. Konieczne są jednak znaczące wysiłki w większości dziedzin polityki, aby w dalszym stopniu dostosować prawodawstwo tego kraju do dorobku prawnego UE. Chodzi między innymi o kontrolę finansową i statystykę, w których to dziedzinach kraj ten jest na wczesnym etapie i konieczne są znaczne działania w celu wdrożenia obecnych priorytetów. W tym kontekście należy ukończyć przetwarzanie danych ze spisu powszechnego przeprowadzonego w 2013 r. oraz opublikować jego wyniki. Konieczne są również dalsze trwałe starania w szczególności w dziedzinie sprawiedliwości, wolności i bezpieczeństwa, konkurencji, przemysłu i MŚP, rolnictwa, środowiska i zmiany klimatu, energii, społeczeństwa informacyjnego i mediów.

Kosowo

Jeśli chodzi o **kryteria polityczne**, sześciomiesięczny pat polityczny po wyborach w czerwcu 2014 r. opóźnił kluczowe reformy. Zakończył się w grudniu, kiedy Demokratyczna Partia Kosowa (PDK) stworzyła koalicję z Demokratyczną Ligą Kosowa (LDK) i partiami mniejszościowymi. W sierpniu Zgromadzenie Kosowa przegłosowało poprawki do konstytucji ustanawiające specjalistyczne wydziały sądowe i specjalistyczną prokuraturę, która ma ścigać przypadki poważnych transgranicznych i międzynarodowych przestępstw popełnionych podczas konfliktu w Kosowie i w jego następstwie. W sierpniu rząd osiągnął również kluczowe porozumienia z Belgradem. Obie decyzje wymagały od rządu silnego politycznego zaangażowania.

Występuje coraz większa polaryzacja między rządem a opozycją. Przedstawiciele opozycji uczestniczyli w przypadkach użycia przemocy przeciwko rządowi, krytykując go za niedawną decyzję w sprawie specjalistycznych wydziałów sądowych, porozumienie w sprawie dialogu z Belgradem i porozumienie w sprawie przebiegu granic z Czarnogórą.

Wiele niezależnych instytucji i organów regulacyjnych obecnie nie funkcjonuje lub na ich działalność negatywnie wpływają opóźnienia w mianowaniu członków zarządów. Zarówno rząd jak i Zgromadzenie muszą pilnie mianować członków zarządów tych instytucji oraz

określić mechanizmy zapewniające ich rozliczalność. Mianowania muszą być oparte na kwalifikacjach zawodowych i zasługach, a nie lojalności politycznej. W tym kontekście ostatnie wybory rzecznika praw obywatelskich były pozytywnym wydarzeniem.

Rząd skupił się bardziej na reformie administracji publicznej, w ramach której osiągnięto pewien stopień przygotowania. Odnotowano dobre postępy we wprowadzaniu ram prawnych i strategicznych. Poważnym problemem jest jednak nadal upolitycznienie administracji publicznej. Należy zwiększyć rozliczalność w całej administracji poprzez odpowiedni nadzór. Konieczne jest zapobieganie pokrywaniu się zakresów obowiązków różnych agencji rządowych. Nadzór parlamentu nad wykonaniem budżetu powinien być bardziej rzetelny i przejrzysty. Należy zapewnić należyte zarządzanie finansami we wszystkich instytucjach publicznych.

System sądowy Kosowa jest na wczesnym etapie przygotowań. Przyjęto pakiet poprawek do czterech kodeksów, co stanowi krok ku modernizacji systemu sądowego. Wymiar sprawiedliwości jest jednak nadal podatny na wpływy polityczne. Konieczne są dalsze wysiłki dla zapewnienia niezależności w przepisach i w praktyce, aby zapobiegać korupcji w wymiarze sprawiedliwości i zwalczać ją, prowadzić nabór i szkolić bardziej wykwalifikowany personel oraz przydzielać odpowiednie zasoby.

Kosowo jest na wczesnym etapie przygotowań w dziedzinie zwalczania korupcji. Konieczne jest kompleksowe i strategiczne podejście, aby zapewnić realne wyniki w zwalczaniu powszechnej korupcji w Kosowie. Należy wypracować wyniki w zakresie skutecznego prowadzenia dochodzeń i prawomocnych wyroków. Nieliczne dochodzenia w sprawach korupcji na wysokim szczeblu nie doprowadziły jeszcze do prawomocnych wyroków.

Kosowo jest na wczesnym etapie przygotowań w dziedzinie zwalczania przestępczości zorganizowanej. Odnotowano pewne postępy w dziedzinie współpracy międzyinstytucjonalnej i wymiany informacji na temat dochodzeń między organami ścigania. Liczba dochodzeń i prawomocnych wyroków jest jednak nadal niska. Rzadko stosuje się konfiskatę mienia. Skupienie na strategiach i planach działania nie powinno przesłaniać potrzeby uzyskania realnych wyników w zwalczaniu powszechnej przestępczości zorganizowanej w Kosowie. Kosowo zintensyfikowało wysiłki mające na celu zwalczanie terroryzmu, ale nadal zmagają się z wyzwaniami związanymi z radykalizacją.

Przyjęcie pakietu dotyczącego praw człowieka wzmocniło ramy instytucjonalne i wyjaśniło rolę poszczególnych instytucji. Konieczna jest jednak wzmocniona uwaga polityczna, aby zapewnić właściwe wdrażanie i rozwiązać problem braku zasobów. W dziedzinie wolności słowa Kosowo jest w pewnym stopniu przygotowane. Ramy prawne i instytucjonalne są nadal rozdrobnione i częściowo nieskuteczne. Nadawca publiczny jest podatny na naciski polityczne i brakuje mu zrównoważonego finansowania. Przemoc przeciwko kobietom i ograniczony dostęp kobiet do własności nieruchomości utrudnia im korzystanie z ich praw. Należy znacząco wzmocnić ochronę osób niepełnosprawnych i osób należących do mniejszości, w szczególności do społeczności Romów, Aszkali i Egipcjan.

W kwestii **normalizacji stosunków z Serbią**, Kosowo podtrzymało zobowiązanie do wdrożenia przyjętego w kwietniu 2013 r. „Pierwszego porozumienia w sprawie zasad normalizacji stosunków” oraz innych porozumień przyjętych w ramach dialogu wspieranego przez UE. W sierpniu sfinalizowano kluczowe porozumienia w sprawie energii, telekomunikacji, ustanowienia stowarzyszenia/wspólnoty gmin, w których dominuje większość serbska oraz porozumienie w sprawie mostu w miejscowości Mitrovicë/Mitrowica. Osiągnięto dalsze konkretne rezultaty w dialogu w dziedzinie sprawiedliwości, integracji ochrony cywilnej, ubezpieczenia pojazdów, poboru celi i zintegrowanego zarządzania granicami. Przeprowadzono również konstruktywne rozmowy dotyczące poprawy współpracy w opanowaniu przepływów migracyjnych z Kosowa. Podjęte kroki zapewniły nową

dynamikę normalizacji stosunków i powinny mieć pozytywny i konkretny wpływ na codzienne życie obywateli w Serbii i Kosowie.

Jeśli chodzi o **kryteria ekonomiczne**, Kosovo jest na wczesnym etapie rozwijania sprawnej gospodarki rynkowej. Utrzymujący się stale deficyt handlowy odzwierciedla słabą bazę produkcyjną i brak konkurencyjności międzynarodowej. Uzależnienie od przekazów emigrantów z zagranicy i rozległy sektor nieformalny ograniczają motywację do poszukiwania zatrudnienia, przyczyniając się do obniżenia i tak niskiego udziału w rynku pracy i do wysokiej stopy bezrobocia na poziomie 35,3 %, która w przypadku młodzieży sięga aż 61 %. Niewydajna administracja publiczna i podejście doraźne do polityki fiskalnej stwarzają istotne ryzyko fiskalne. Kosovo powinno wzmocnić średnioterminowe ramy fiskalne, poprawić przejrzystość finansów publicznych i przesunąć wydatki budżetowe ku wzrostowi. Kosovo powinno również przyspieszyć prywatyzację i restrukturyzację przedsiębiorstw publicznych oraz udoskonalić procedury dotyczące upadłości i niewypłacalności, a także ograniczyć uzależnienie od ceł poprzez rozszerzenie krajowej bazy podatkowej i modernizację poboru dochodów budżetowych.

Kosovo jest na wczesnym etapie przygotowań pod względem posiadanego potencjału do stawienia czoła presji konkurencyjnej i siłom rynkowym w Unii. Nadal konieczne są poważne reformy, aby zabezpieczyć stabilne dostawy energii i ograniczyć straty dystrybucyjne, zaradzić brakowi kwalifikacji na rynku pracy oraz skierować strumień inwestycji bezpośrednich i przekazów emigrantów do sektorów produkcyjnych.

Kosovo jest na wczesnym etapie dostosowania do **standardów europejskich**, w tym w dziedzinie zamówień publicznych, statystyki i kontroli finansowej. W niektórych dziedzinach prawodawstwo jest w wysokim stopniu dostosowane, ale jest słabo wdrażane. Odnotowano pewne postępy w dziedzinie zamówień publicznych, zwłaszcza w dziedzinie egzekwowania scentralizowanego systemu zamówień publicznych, nadal występują jednak problemy związane z korupcją. Poczyniono pewne postępy w dziedzinie kontroli finansowej, zwłaszcza w kwestii audytu zewnętrznego. Konieczne są jednak znaczące wysiłki w celu wdrożenia publicznej wewnętrznej kontroli finansowej w całej administracji i w przedsiębiorstwach publicznych.

Turcja

Jeśli chodzi o **kryteria polityczne**, tempo reform uległo spowolnieniu, między innymi z powodu przedłużających się wyborów. Odchodzący rząd podjął starania w celu ożywienia procesu przystąpienia do UE. Jednakże te wielokrotne deklaracje zostały zneutralizowane przyjęciem kluczowego prawodawstwa w dziedzinie praworządności, wolności słowa i wolności zgromadzeń, będącego w sprzeczności ze standardami europejskimi. Krajobraz polityczny jest nadal podzielony.

W wyborach 7 czerwca odnotowano rekordową frekwencję 84 %, co jest wyraźnym sygnałem siły tureckiej demokracji, a w nowym parlamencie reprezentowane będą wszystkie główne partie polityczne. Nie udało się jednak utworzyć rządu w konstytucyjnym terminie i w dniu 1 listopada odbyły się kolejne wybory. Spośród uchybień w ramach prawnych regulujących wybory priorytetowo należy zająć się kwestią 10-procentowego progu wyborczego, które muszą osiągnąć partie, aby dostać się do parlamentu.

W okresie sprawozdawczym sytuacja w zakresie bezpieczeństwa w Turcji uległa znacznemu pogorszeniu. Władze rozpoczęły szeroko zakrojoną antyterrorystyczną kampanię wojskową i sił bezpieczeństwa przeciwko Partii Pracujących Kurdystanu (PKK), która znajduje się w unijnym wykazie organizacji terrorystycznych zarówno w Turcji, jak i w Iraku. Proces uregulowania kwestii kurdyjskiej został wstrzymany mimo wcześniejszych pozytywnych wydarzeń w tym zakresie.

W Ankarze w dniu 10 października miał miejsce najtragiczniejszy atak terrorystyczny we współczesnej historii Turcji, w którym zginęły dziesiątki demonstrantów zgromadzonych na wiecu pokojowym wspieranym przez związki zawodowe i młodzieżówki partii opozycyjnych. Konieczne jest przeprowadzenie szybkich i przejrzystych dochodzeń w sprawie tych aktów nienawiści, których celem było zdestabilizowanie i zakłócenie demokracji w Turcji.

Turcja jest w umiarkowanym stopniu przygotowana w dziedzinie reformy administracji publicznej. Ma solidną służbę publiczną i opowiada się za administracją zorientowaną na użytkownika. Brakuje jednak silniejszego impulsu do bardziej kompleksowej reformy. Niepokoją niedawne zwolnienia i degradacje w kontekście zwalczania „struktury równoległej”.

Spółeczeństwo obywatelskie było nadal aktywne, rosła liczba zaangażowanych osób i nadal działały one w szeregu sfer życia publicznego, nadal jednak poważnym problemem są ograniczenia w zakresie swobody zgromadzeń.

System sądowy Turcji jest w pewnym stopniu przygotowany. Naruszona została niezależność sądownictwa i zasada rozdziału władz, a sędziowie i prokuratorzy byli pod silną presją polityczną. Aktywnie prowadzona rządowa kampania przeciwko rzekomej „strukturze równoległej” w państwie niekiedy podważała niezależność sądownictwa. Konieczne są znaczne wysiłki w celu przywrócenia i zagwarantowania jego niezależności.

Jeśli chodzi o zwalczanie korupcji, Turcja jest w pewnym stopniu przygotowana do skutecznego przeciwdziałania i zwalczania korupcji. Osiągnięcia Turcji w zwalczaniu korupcji są nadal niewystarczające. Korupcja jest powszechna. W dalszym ciągu poważne obawy budzi nieuprawnione wpływanie przez rządzących na przebieg dochodzeń i działania organów ścigania w sprawach dotyczących korupcji na wysokim szczeblu.

Turcja jest w pewnym stopniu przygotowana, jeśli chodzi o zwalczanie przestępczości zorganizowanej. W niedostatecznym zakresie prowadzi się dochodzenia finansowe. Rzadko stosuje się prewencyjne zamrożenie aktywów, a poziom konfiskaty mienia jest niewielki. Brak prawodawstwa dotyczącego ochrony danych utrudnia szerszą współpracę z agencjami UE i państwami członkowskimi.

Turecka konstytucja gwarantuje ochronę praw człowieka i praw podstawowych. W ostatnich kilku latach wyraźnie poprawiło się wdrażanie przepisów. Pozostają jednak do usunięcia poważne uchybienia. Nie zapewniono w pełni egzekwowania praw wynikających z europejskiej konwencji praw człowieka (EKPC) i orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Należy pilnie przyjąć kompleksowe ramy prawne dotyczące zwalczania dyskryminacji zgodne ze standardami europejskimi. Turcja musi również skutecznie zagwarantować przestrzeganie praw kobiet, dzieci, oraz lesbijek, gejów, osób biseksualnych, transpłciowych i interseksualnych (LGBTI), a także zwrócić odpowiednią uwagę na kwestię włączenia społecznego słabszych grup społecznych, takich jak Romowie.

Nastąpił poważny regres w dziedzinie wolności słowa i wolności zgromadzeń. Prawodawstwo dotyczące bezpieczeństwa wewnętrznego jest sprzeczne ze środkami określonymi w planie działania z marca 2014 r. w sprawie zapobiegania naruszaniu EKPC, gdyż przyznaje szeroką swobodę decyzyjną organom ścigania bez zagwarantowania odpowiedniego nadzoru. Po kilku latach postępów w dziedzinie wolności słowa w ostatnich dwóch latach nastąpił poważny regres, aczkolwiek kraj ten jest w pewnym stopniu przygotowany w tej dziedzinie. O ile możliwe było swobodne omawianie niektórych delikatnych i kontrowersyjnych kwestii, o tyle trwające i nowe sprawy karne przeciwko dziennikarzom, pisarzom lub użytkownikom mediów społecznościowych budzą poważny niepokój. Zmiany w prawie dotyczącym internetu, które stanowią poważny regres względem standardów europejskich, zwiększyły uprawnienia rządu do blokowania treści bez nakazu sądowego na podstawie bezzasadnie szerokiego zakresu przyczyn.

Turcja wsparła wznowienie w maju rozmów w sprawie uregulowania kwestii Cypru i wyraziła swoje poparcie dla wysiłków specjalnego doradcy Sekretarza Generalnego ONZ. Nieodzwonne jest trwałe zaangażowanie Turcji i jej konkretny wkład w całościowe uregulowanie tej kwestii. Turcja nie wywiązała się jednak jeszcze z obowiązku pełnego, niedyskryminującego wdrożenia protokołu dodatkowego do układu o stowarzyszeniu, nie usunęła również wszystkich przeszkód dla swobodnego przepływu towarów, w tym ograniczeń dla bezpośrednich połączeń transportowych z Cyprzem. Nie odnotowano postępów w normalizacji stosunków dwustronnych z Republiką Cypryjską. Konkluzje w sprawie Turcji przyjęte przez Radę (Radę ds. Ogólnych i Stosunków Zewnętrznych) w dniu 11 grudnia 2006 r. i zatwierdzone przez Radę Europejską w dniach 14-15 grudnia 2006 r. pozostają w mocy. Określono w nich, że nie zostaną rozpoczęte negocjacje w sprawie ośmiu rozdziałów⁵ dotyczących ograniczeń Turcji w odniesieniu do Republiki Cypryjskiej i nie nastąpi wstępne zamknięcie żadnego z rozdziałów do czasu potwierdzenia przez Komisję, że Turcja w pełni wdrożyła protokół dodatkowy do układu o stowarzyszeniu.

Turcja musi zobowiązać się jednoznacznie do utrzymywania dobrosąsiedzkich stosunków i pokojowego rozstrzygania sporów zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych, odwołując się w razie potrzeby do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości. W tym kontekście UE ponownie wyraziła poważne obawy i wezwała Turcję do unikania wszelkiego rodzaju gróźb lub działań skierowanych przeciwko państwu członkowskiemu, oraz źródeł napięć bądź działań, które szkodzą stosunkom dobrosąsiedzkim oraz pokojowemu rozstrzygnięciu sporów.

Jeśli chodzi o **kryteria ekonomiczne**, gospodarka Turcji jest w zaawansowanym stopniu przygotowana i można ją uznać za sprawną gospodarkę rynkową. Wzrost gospodarczy jest umiarkowany. Turcja nadal zmagала się z nierównowagą zewnętrzną i wewnętrzną, wymagającą korekt w polityce monetarnej i fiskalnej, a także przyspieszenia kompleksowych reform strukturalnych. Wysoki deficyt obrotów bieżących nadal wywierał wpływ na podatność gospodarki Turcji na zmiany globalnych warunków pieniężnych i globalnego poczucia zagrożenia. Jeśli chodzi o sytuację wewnętrzną, inflacja nadal utrzymywała się na stosunkowo wysokim poziomie, co jest problematyczne z punktu widzenia stabilności makroekonomicznej, alokacji zasobów i efektów redystrybucyjnych. Inflacja ponownie przekroczyła oficjalną wartość docelową, jednak bank centralny obniżył stopy procentowe. Dług publiczny utrzymał się na zrównoważonym poziomie, lecz saldo strukturalne sektora instytucji rządowych i samorządowych było wyraźnie ujemne. Bezrobocie nieznacznie wzrosło, osiągając roczną średnią stopę 9,9 %. Odnotowano pewne postępy w reformach strukturalnych, takie jak poprawa wskaźników skolaryzacji i dalsza liberalizacja sektora energetycznego. Tego rodzaju reformy muszą zostać przyspieszone, aby poprawić funkcjonowanie rynków towarów, usług i pracy.

Turcja jest w dobrym stopniu przygotowana, jeśli chodzi o osiągnięcie zdolności do sprostania presji konkurencyjnej i siłom rynkowym w UE. Należy zwrócić szczególną uwagę na jakość edukacji i równouprawnienie płci w edukacji. Konieczne są wysiłki w celu zapewnienia przejrzystości pomocy państwa oraz usunięcia ograniczeń i wyjątków w dziedzinie zamówień publicznych.

Jeśli chodzi o **zdolność do wypełniania obowiązków wynikających z członkostwa**, Turcja nadal dostosowuje się do dorobku prawnego UE, jednak w wolniejszym tempie, a także osiągnęła dobry poziom przygotowania w wielu dziedzinach. Turcja jest w zaawansowanym stopniu przygotowana w dziedzinie prawa spółek, usług finansowych, sieci transeuropejskich oraz nauki i badań naukowych. Kraj ten osiągnął również dobry poziom przygotowania w dziedzinie swobodnego przepływu towarów, prawa własności intelektualnej, polityki w

⁵ Swobodny przepływ towarów, swoboda przedsiębiorczości i swoboda świadczenia usług, usługi finansowe, rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich, rybołówstwo, polityka transportowa, unia celna i stosunki zewnętrzne.

zakresie przemysłu i przedsiębiorstw, unii celnej i stosunków zewnętrznych. Turcja wykazała się wysokim stopniem mobilizacji w opanowywaniu nadzwyczajnych wyzwań związanych z migracją i azylem. Turcja osiągnęła dobry poziom przygotowania w dziedzinie kontroli finansowej. Konieczne są jednak dalsze znaczne wysiłki w celu wdrożenia publicznej wewnętrznej kontroli finansowej na wszystkich szczeblach. Turcja jest jedynie w umiarkowanym stopniu przygotowana w dziedzinie zamówień publicznych, gdzie występują jeszcze istotne rozbieżności wymagające dostosowania. Turcja jest również w umiarkowanym stopniu przygotowana w dziedzinie statystyki, gdzie konieczne są dalsze znaczne wysiłki w ujęciu przekrojowym. We wszystkich dziedzinach należy zwrócić większą uwagę na egzekwowanie przepisów, natomiast wiele dziedzin wymaga dalszych znaczących postępów w celu dostosowania prawodawstwa do dorobku prawnego UE.

W ostatnim roku wydarzenia w Syrii i Iraku spowodowały, że Turcja musiała zmierzyć się ze zwiększonym napływem **uchodźców i przesiedleńców**. Turcja gości obecnie na swoim terytorium największą grupę uchodźców na świecie, z której prawie dwa miliony stanowią Syryjczycy. Opanowanie tak ogromnego napływu uchodźców i przesiedleńców jest poważnym wyzwaniem dla Turcji, która przeznaczyła już ponad 6,7 mld EUR na ten cel.

ZAŁĄCZNIK 2 - ZMIANY W SPRAWOZDANIACH ROCZNYCH DLA POSZCZEGÓLNYCH KRAJÓW

I GŁÓWNE ZMIANY

Komisja dokonała szeregu zmian w tegorocznych sprawozdaniach dla poszczególnych krajów w porównaniu z poprzednimi latami. Celem jest dalsza poprawa jakości ocen zawartych w tym sprawozdaniach, a także wiarygodności tego pakietu jako źródła informacji dla wszystkich zainteresowanych stron. Nowy styl sprawozdawczości zapewnia większą przejrzystość procesu rozszerzenia UE. Powinno to ułatwić dokładniejszą kontrolę reform przez wszystkie zainteresowane strony. Pakiet ten należy wykorzystywać również do lepszego pomiaru wyników naszej polityki i wsparcia finansowego, w tym jako wkład w monitorowanie wyników w ramach Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej (IPA II). W związku z powyższym w sprawozdaniach:

- położono większy nacisk na opis obecnej sytuacji, aby pokazać wyraźniej, jaki jest stan przygotowania krajów do spełnienia kryteriów związanych z członkostwem. Powinno to również umożliwić czytelnikowi osadzenie odnotowanych postępów w wyraźniejszym kontekście;
- zapewnia się krajom lepsze wytyczne, na czym powinny skupić się w kolejnym roku. To z kolei zapewni, że przyszłe sprawozdania z postępów będą bardziej adekwatne i ukierunkowane na kluczowe kwestie i na oczekiwania każdego z krajów;
- uwzględnia się bardziej zharmonizowane skale sprawozdawczości i oceny, co umożliwi bezpośrednie porównanie krajów w kluczowych dziedzinach. Oczekujemy, że możliwość bezpośredniego porównania będzie stanowić zachętę do zintensyfikowania reform.

Nacisk na kwestie podstawowe

Zmiany w sprawozdaniach rocznych uwzględniają potrzebę odpowiedniego zaplanowania kolejności reform. W 2015 r. zastosowano nowy sposób prezentacji jako podejście pilotażowe, skupiając się na bieżących priorytetach politycznych i niedociągnięciach w krajach objętych procesem rozszerzenia. W związku z tym nowy sposób prezentacji zastosowano w następujących dziedzinach:

- o praworządność i prawa podstawowe (funkcjonowanie sądownictwa, korupcja, przestępczość zorganizowana, wolność słowa)
- o kryteria ekonomiczne
- o reforma administracji publicznej
- o trzy rozdziały ściśle powiązane z powyższym (zamówienia publiczne, statystyka, kontrola finansowa)

Te „kwestie podstawowe” to również główne dziedziny, w których związane z lepszym określeniem punktów odniesienia dla reform są mocno zaawansowane. Dotyczy to w szczególności tego, jak w negocjacjach akcesyjnych traktowana jest kwestia praworządności, a także wdrażania nowego podejścia do rozdziału 23 dotyczącego sądownictwa i praw podstawowych i do rozdziału 24 dotyczącego sprawiedliwości, wolności i bezpieczeństwa. Podejście to daje priorytet reformom w tych dziedzinach, zapewniając zajęcie się nimi na wczesnym etapie procesu przystąpienia. Zapewnia to krajom maksymalnie dużo czasu przed przystąpieniem, aby mogły osiągnąć konkretne wyniki zapewniające trwałość reform.

Ma ono również zastosowanie w odniesieniu do zarządzania gospodarczego, gdzie wdrażane są propozycje Komisji z 2014 r. Wszystkie kraje przyjęły programy reform gospodarczych, które były przedmiotem rozmów na szczeblu ministerialnym, a w maju 2015 r. przyjęto wspólne zalecenia. Podejście to jest szczególnie adekwatne w odniesieniu do prac związanych z reformą administracji publicznej. Zintensyfikowano prace w tej dziedzinie poprzez sfinalizowanie zasad reformy administracji publicznej opracowanych przez UE i OECD (SIGMA), na podstawie których należy przyspieszyć reformy administracji publicznej.

Komisja wyciągnie wnioski z podejścia pilotażowego zastosowanego w tym roku i zastanowi się nad dalszymi korektami, które mogą okazać się konieczne. Przeanalizuje również możliwość dalszego rozszerzenia tego przeformułowanego podejścia na inne dziedziny w przyszłych sprawozdaniach. Należy przy tym uwzględnić potrzebę zapewnienia odpowiedniej kolejności reform/dostosowań, uwzględniając ograniczone zdolności administracyjne krajów objętych procesem rozszerzenia oraz ciągłą potrzebę skupienia się na kwestiach podstawowych. W dziedzinie gospodarki Komisja rozważy dopracowanie podkryteriów i parametrów oceny dwóch kopenhaskich kryteriów ekonomicznych⁶, uwzględniając również różne wyzwania i specyfikę obecnych krajów objętych procesem rozszerzenia w porównaniu z krajami objętymi piątym rozszerzeniem UE, kiedy to opracowano te podkryteria ekonomiczne.

Skale oceny

W każdej z dziedzin pilotażowych poddano ocenie zgodnie z pięciostopniową standardową skalą oceny zarówno obecną sytuację, jak i poziom odnotowanych postępów.

⁶ Wymagają one istnienia sprawnej gospodarki rynkowej, jak również zdolności do sprostania presji konkurencji i siłom rynkowym w Unii.

W sprawozdaniu w odniesieniu do oceny obecnej sytuacji stosuje się następujących pięć określeń:

wczesny etap – pewien stopień przygotowania – umiarkowany stopień przygotowania – dobry stopień przygotowania – zaawansowany stopień przygotowania

W sprawozdaniu w odniesieniu do oceny postępów odnotowanych w ostatnich 12 miesiącach stosuje się następujących pięć określeń:

regres – brak postępów – pewne postępy – dobre postępy – bardzo dobre postępy

W sprawozdaniach stosuje się jedną ocenę w odniesieniu do obecnej sytuacji i jedną ocenę w odniesieniu do postępów w każdej z dziedzin pilotażowych. Oceny te są oparte na uważnej analizie sytuacji w ramach poszczególnych poddziałów każdej z dziedzin pilotażowych. Poddziały te wyjaśniono poniżej. Szczególny nacisk położono na znaczenie wdrażania i osiągnięcie konkretnych wyników w każdej z odnośnych dziedzin. W związku z tym w ogólnej ocenie dziedziny te mają większą wagę niż dostosowanie prawodawstwa i ramy instytucjonalne.

Poprawa gromadzenia informacji

Poziom informacji dostępnych w przypadku krajów na wcześniejszych etapach tego procesu jest w odniesieniu do kwestii podstawowych zasadniczo niższy niż w przypadku krajów na wyższym etapie zaawansowania. Aby dogłębniej zrozumieć wyzwania w zakresie reform dla wszystkich krajów, Komisja zamierza podnieść poziom zaangażowania i gromadzenia informacji wraz ze wszystkimi krajami. Do tego celu będą bardziej systematycznie wykorzystywane istniejące mechanizmy takie jak TAIEX, na przykład poprzez częstsze i bardziej ukierunkowane misje wzajemnej oceny z udziałem ekspertów z państw członkowskich. Do lepszego gromadzenia informacji wykorzystywane będą również odpowiednie fora, w tym posiedzenia w ramach układu o stabilizacji i stowarzyszeniu, dialogu na wysokim szczeblu i konsultacji technicznych.

II DZIEDZINY PILOTAŻOWE

➤ FUNKCJONOWANIE SĄDOWNICTWA

Należy przeprowadzić daleko idące reformy sądownictwa w celu zapewnienia niezawisłego i skutecznego wymiaru sprawiedliwości zdolnego zagwarantować rzetelne procesy, gdzie bezstronni i rozliczalni sędziowie są powoływani i awansowani w oparciu o merytoryczne kryteria. Strategie reformy sądownictwa muszą być wiarygodne, solidne i skutecznie wdrażane. Gwarancje konstytucjonalne i prawne są niezbędne do zagwarantowania pełnej niezależności. Rady sędziowskie i prokuratorskie muszą mieć możliwość pełnego sprawowania swojej funkcji organów zarządzających, przy jednoczesnym zapewnieniu ich niezależności i rozliczalności. Środki zapewniające jakość i wydajność sądownictwa obejmują zajęcie się zbyt dużą liczbą zaległych spraw, zbyt długimi procedurami i niespójnym orzecznictwem, a także zapewnienie odpowiedniego egzekwowania wszystkich decyzji sądów. Potrzebna jest zmiana w kulturze sądownictwa, polegająca na położeniu nacisku na świadczenie usług dla obywateli.

Przy ocenie ogólnej sytuacji w poszczególnych krajach w dziedzinie sądownictwa analizowane są następujące kwestie szczegółowe:

Ramy strategiczne i budżet

Chodzi o to, w jakim stopniu kraj jest w stanie skutecznie stwierdzić uchybienia i opracować spójną wizję ich usuwania, w tym jak planuje się kolejność reform, czy właściwe organy i ich kompetencje są ściśle ustalone, czy ustala się realistyczny budżet, czy wdrożono mechanizm monitorowania.

Zarządzanie sądownictwem

Chodzi o funkcjonowanie rad sędziowskich i prokuratorskich oraz kwestię ich składu i naboru do nich (mieszane czy też nie, wybierane przez samych członków itp.) niezależności, mandatu, zasad proceduralnych, rozliczalności, przejrzystości, oraz tego, czy dysponują one odpowiednim budżetem i personelem.

Niezależność

Chodzi o gwarancje prawne i zabezpieczenia oraz to, w jakim zakresie są one przestrzegane w praktyce, sposób przydzielania spraw sędziom, kwestie nieusuwalności sędziów.

Rozliczalność

Chodzi o kwestie takie jak kodeks etyczny, szkolenia w zakresie etyki zawodowej, systemy oświadczeń majątkowych i sposób ich kontroli, funkcjonowanie niezależnych organów kontrolnych, oraz to w jakim zakresie podejmowane są w razie konieczności skuteczne działania dyscyplinarne.

Profesjonalizm i kompetencje

Chodzi o przyjrzenie się systemom rekrutacji, naboru, mianowania, awansu i oceny urzędników sądowych, a także systemom rozwoju zawodowego i szkolenia.

Jakość wymiaru sprawiedliwości

Chodzi o wspieranie szkolenia, monitorowania i oceny działalności sądów, budżet i zasoby, dostępność i wykorzystanie technologii informacyjnych i komunikacyjnych, alternatywne metody rozstrzygania sporów, zakres spójności orzecznictwa i jego publiczną dostępność.

Wydajność

Chodzi o zajęcie się długim czasem trwania postępowań, wskaźniki zamykanych spraw, zaległe sprawy, przeglądy/zmiany kodeksów postępowania, optymalizację sieci sądów/struktury sądów, istnienie strategii zarządzania zasobami ludzkimi, dostępność personelu pomocniczego itp.

➤ ZWALCZANIE KORUPCJI

We wszystkich krajach objętych procesem rozszerzenia konieczne jest wprowadzenie silniejszych ram umożliwiających skuteczne zapobieganie i przeciwdziałanie korupcji. We wrażliwych dziedzinach takich jak zamówienia publiczne i prywatyzacja, praktyki korupcyjne

nadal powodują, że ograniczone środki z budżetów krajowych nie trafiają tam, gdzie należy, co ma negatywny wpływ na przedsiębiorczość i inwestycje, które potrzebują pewności prawa, aby móc się rozwijać. Korupcja ma również bezpośredni wpływ na obywateli, którzy chcą uzyskać dostęp do niektórych usług publicznych takich jak edukacja i świadczenia zdrowotne. Potrzebna jest skuteczna kontrola finansowania partii politycznych i kampanii wyborczych oraz zarządzania konfliktami interesów. Należy w pełni wykorzystać instrumenty prewencyjne, takie jak przejrzystość korzystania z finansów publicznych i solidny system publicznego dostępu do informacji.

Konieczne jest bardziej aktywne, lepiej skoordynowane i skuteczniejsze egzekwowanie prawa, aby zapewnić właściwe dochodzenie w sprawach o korupcję oraz ściganie i karanie sprawców, również na wysokim szczeblu, w tym poprzez przejęcia i konfiskaty mienia. Wymagane będą trwałe i konkretne wyniki w tej dziedzinie. Aby zwiększyć przejrzystość i pomóc w monitorowaniu wdrażania strategii antykorupcyjnych, potrzebne są usprawnienia w zakresie gromadzenia danych i ich dostępności.

Przy ocenie ogólnej sytuacji w poszczególnych krajach w dziedzinie zwalczania korupcji analizowane są następujące kwestie szczegółowe:

Ramy strategiczne

Chodzi o ocenę, czy wprowadzono rzetelne plany działania, które są wystarczające do usunięcia głównych niedociągnięć, odpowiednio zabudżetowane, istnieją odpowiednie mechanizmy monitorowania, a także specjalne sektorowe plany działania w sektorach wrażliwych.

Ramy prawne

Chodzi o potrzebę opracowania jasnych i kompleksowych definicji prawnych, zgodnych również z Konwencją Narodów Zjednoczonych przeciwko korupcji, dostosowania do zaleceń Grupy Państw Przeciwko Korupcji (GRECO) Rady Europy, jasne przepisy i odstraszające sankcje w zakresie finansowania partii, konfliktów interesów, oświadczeń majątkowych i dostępu do informacji, a także solidną politykę zasobów ludzkich w odniesieniu do urzędników służby cywilnej oraz ochronę osób zgłaszających naruszenia.

Ramy instytucjonalne – zapobieganie korupcji

Chodzi o istnienie niezależnych organów antykorupcyjnych, ustanowienie organów monitorujących przestrzeganie przepisów dotyczących zapobiegania korupcji oraz kwestie związane z ich personelem, szkoleniami, budżetem i niezależnością; istnienie kodeksów etycznych, rolę kontroli wewnętrznej i organów audytowych, a także działania podnoszące świadomość społeczną.

Ramy instytucjonalne – zwalczanie korupcji

Chodzi o ocenę uprawnień i niezależności organów ścigania, poziom ich specjalizacji, współpracę między policją i prokuraturą, stosowanie sankcji odstraszających, zabezpieczoną komunikację i bazy danych, stosowanie przepisów dotyczących immunitetu.

Wyniki (osiągnięcia)

Chodzi o liczbę i charakter dochodzeń, śledztw i prawomocnych wyroków w sprawach dotyczących korupcji, w tym na wysokim szczeblu, zakres konfiskaty mienia, rozpatrywanie przypadków konfliktu interesów, weryfikację oświadczeń majątkowych, naruszenie przepisów dotyczących finansowania partii, przypadki dotyczące dostępu do informacji itp.

➤ ZWALCZANIE PRZESTĘPCZOŚCI ZORGANIZOWANEJ

Zwalczanie przestępczości zorganizowanej (i korupcji) ma zasadnicze znaczenie dla przeciwdziałania infiltracji systemu politycznego, prawnego i gospodarczego przez przestępców. Organom ścigania i prokuraturze należy zapewnić skuteczne instrumenty prawne i dochodzeniowe umożliwiające odpowiednie zwalczanie przestępczości zorganizowanej i wymierzanie sankcji oraz gwarantujące aktywne prowadzenie dochodzeń. Należy znacząco poprawić zdolność do współpracy, na przykład w celu prowadzenia kompleksowych dochodzeń finansowych oraz zwalczania prania pieniędzy. Rosnące zagrożenia takie jak cyberprzestępczość czy terroryzm wymagają wyższego stopnia specjalizacji. Konfiskata mienia pochodzącego z działalności przestępczej jest kluczem do skutecznego rozbijania siatek przestępczych. Należy rozważyć kryminalizację nielegalnego wzbogacenia w celu rozwiązania problemu nieudokumentowanego znacznego wzrostu mienia. Konieczna jest również solidna ochrona świadków.

Transgraniczny charakter wielu działań przestępczych i zorganizowanych grup przestępczych wymaga ściślejszej współpracy regionalnej i międzynarodowej, m.in. lepszego reagowania na wnioski państw członkowskich o współpracę policyjną i sądową. Niezbędne jest również zacieśnienie współpracy operacyjnej z odpowiednimi agencjami europejskimi, w szczególności z Europol, Eurojustem i Fronteksem.

Przy ocenie ogólnej sytuacji w poszczególnych krajach w dziedzinie zwalczania przestępczości zorganizowanej analizowane są następujące kwestie szczegółowe:

Ramy strategiczne

Chodzi o istnienie kompleksowej i rzetelnej strategii, odzwierciedlającej strategiczny obraz stanu przestępczości zorganizowanej na podstawie analizy ryzyka, a także wszelkie inne strategie dotyczące konkretnych rodzajów przestępstw lub dochodzeń finansowych.

Ramy prawne

Chodzi o zapewnienie wprowadzenia odpowiedniego kodeksu postępowania karnego oraz dostosowanie kodeksu karnego do dorobku prawnego UE (nielegalny handel, narkotyki, cyberprzestępczość, pornografia dziecięca).

Ramy instytucjonalne

Chodzi o przyjrzenie się kwestii liczebności policji, jej szkolenia i profesjonalizmu, specjalizacji organów ścigania, w tym prokuratury, współpracy międzynarodowej, funkcjonowaniu urzędu odzyskiwania mienia i zarządzania nim, systemom ochrony świadków, a także mechanizmom nadzoru nad policją.

Zdolności operacyjne (osiągnięcia)

Chodzi o liczbę i charakter dochodzeń, śledztw i prawomocnych wyroków w sprawach dotyczących przestępczości zorganizowanej, w tym zakres zwalczania organizacji przestępczych (w porównaniu do ścigania przestępstw pojedynczych osób) oraz zakres konfiskaty mienia, systemy komunikacji, bazy danych, personel i wyposażenie, poufność dochodzeń i działania dotyczące zwalczania prania pieniędzy.

➤ WOLNOŚĆ SŁOWA

W większości krajów objętych procesem rozszerzenia ustanowiono ramy prawne dotyczące wolności słowa i mediów, czemu towarzyszy przeważnie widoczny pluralizm środków przekazu. Niemniej jednak w niektórych krajach sytuacja w zakresie wolności słowa i mediów w praktyce nadal budzi poważne obawy i uległa ona dalszemu pogorszeniu. W niektórych krajach klimat strachu i cenzury jest podsycany powtarzającymi się przypadkami przemocy przeciwko dziennikarzom i zastraszania ich, przy niewielkiej skuteczności władz w wykrywaniu i właściwym karaniu sprawców lub braku woli politycznej do takich działań. Niekiedy sam rząd przyczynia się do wywoływania atmosfery potępienia wokół dziennikarzy krytycznych wobec polityki rządu, co prowadzi do autocenzury. Mimo że zniesławienie przestało być karalne, nadal ściga się dziennikarzy. Istnieje konieczność opracowania norm i szkolenia pracowników sądownictwa w celu przeciwdziałania nadużyciom władzy państwowej.

Należy zająć się kwestią ingerencji państwa w wolność mediów. Konieczne jest zwiększenie wysiłków na rzecz zapewnienia niezależności politycznej i finansowej nadawców publicznych, wzmocnienia organów regulacyjnych oraz wspierania funkcjonalnej samoregulacji mediów. Istnieje również konieczność zapobiegania wywieraniu na nieinformalnej presji ekonomicznej, w tym poprzez zapewnienie przejrzystości w zakresie własności mediów, zapobieganie ich nadmiernej koncentracji i wprowadzenie przejrzystych zasad dotyczących zamówień reklam rządowych.

Przy ocenie ogólnej sytuacji w poszczególnych krajach w dziedzinie wolności słowa analizowane są następujące kwestie szczegółowe⁷:

Zastraszanie dziennikarzy

Chodzi o ocenę, w jakim stopniu fizyczne ataki i groźby przeciwko dziennikarzom są przedmiotem dalszych działań policji i organów sądowych; o kwestię niesłuszných aresztowań dziennikarzy oraz o oświadczenia polityków, które mają zastraszający wpływ na dziennikarzy i przyczyniają się do klimatu autocenzury.

Otoczenie prawne

Chodzi o ocenę proporcjonalności przepisów dotyczących zniesławienia, bluźnierstwa, nawoływania do nienawiści, moralności publicznej i ochrony bezpieczeństwa państwa w mediach drukowanych i internetowych, uregulowanie zawodu dziennikarza, a także ograniczenia w dostępie do informacji.

Wdrażanie przepisów / instytucje

Chodzi o ocenę stopnia spójności stosowania przepisów oraz pracy niezależnych podmiotów regulujących pracę mediów. Dotyczy to również ograniczeń wobec internetu i operatorów, wykonywania praw własności intelektualnej, prawa do prywatności i przepisów dotyczących ochrony danych.

Czynniki gospodarcze

⁷ Kluczowe kwestie są również omówione w wytycznych dotyczących wsparcia UE dla wolności i integralności mediów w krajach objętych procesem rozszerzenia na lata 2014–2020 (http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/elarg-guidelines-for-media-freedom-and-integrity_210214.pdf).

Chodzi o stopień pluralizmu mediów, przejrzystość w zakresie własności mediów, przejrzystość korzystania z publicznych pieniędzy w mediach, finansowanie nadawców publicznych i kwestię reklam rządowych i ich wpływu na media.

Stowarzyszenia zawodowe i warunki zatrudnienia

Chodzi o organy zawodowe, reprezentację zawodową dziennikarzy oraz ich status zatrudnienia i warunki zatrudnienia.

➤ REFORMA ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ

Reforma administracji publicznej ma na celu zwiększenie przejrzystości, rozliczalności i skuteczności. Pozwala również w większym stopniu skupić się na potrzebach obywateli i przedsiębiorstw. Odpowiednie zarządzanie zasobami ludzkimi, lepsze planowanie polityki, większa koordynacja i rozwój, rzetelne procedury administracyjne oraz sprawniejsze zarządzanie finansami publicznymi, w tym zarządzanie dochodami i ich pobór, mają zasadnicze znaczenie dla funkcjonowania państwa i wdrażania reform koniecznych do integracji z UE. Kraje objęte procesem rozszerzenia muszą zwiększyć wysiłki na rzecz poprawy swojej administracji publicznej na wszystkich szczeblach w oparciu o strategię krajową. Mając na względzie wyzwania, przed jakimi stoją te kraje, w ramach procesu akcesyjnego Komisja zwiększa swoje wsparcie na rzecz tworzenia koniecznych struktur i zdolności administracyjnych. Komisja nadal przywiązuje dużą wagę do reformy administracji publicznej w procesie rozszerzenia, w tym poprzez stworzenie „specjalnych grup” wraz z krajami Bałkanów Zachodnich jako kluczowej platformy umożliwiającej postępy w działaniach związanych z reformą administracji publicznej. Działania te wnoszą wkład w prace rady i komisji powołanych w ramach układu o stabilizacji i stowarzyszeniu w postaci bardziej uporządkowanej dyskusji politycznej na temat kluczowych kwestii przedmiotowej reformy.

Przy ocenie ogólnej sytuacji w poszczególnych krajach w dziedzinie reformy administracji publicznej analizowane są następujące kwestie szczegółowe:

Ramy strategiczne

Chodzi o zaangażowanie polityczne w proces reform, w tym przywództwo polityczne, koordynację techniczną i monitorowanie realizacji.

Opracowanie i koordynacja polityki

Chodzi o odpowiednią koordynację w rządzie centralnym, koordynację międzyresortową, opracowanie strategii politycznej i analizę finansową.

Służby publiczne i zarządzanie zasobami ludzkimi

Chodzi o organizację i funkcjonowanie służb publicznych, w tym ich odpolitycznienie, rekrutację i awansowanie personelu na podstawie merytorycznych kryteriów, szkolenia i profesjonalizację.

Rozliczalność

Chodzi o przejrzystość administracji, w tym dostęp do informacji oraz możliwość korzystania ze środków administracyjnych i prawnych.

Świadczenie usług

Chodzi o poprawę usług na rzecz obywateli i przedsiębiorstw, w tym lepsze procedury administracyjne i usługi administracji elektronicznej.

Zarządzanie finansami publicznymi

Chodzi o zarządzanie finansami publicznymi oraz ogólną procedurę budżetową poprzez przygotowanie i wdrożenie wieloletnich programów zarządzania finansami publicznymi oraz poprzez dialog z Komisją i międzynarodowymi instytucjami finansowymi.

➤ KRYTERIA EKONOMICZNE

Kopenhaskie kryteria ekonomiczne członkostwa w UE wymagają 1) istnienia sprawnej gospodarki rynkowej oraz 2) zdolności przeciwstawiania się presji konkurencji i siłom rynkowym działającym w Unii. W odniesieniu do każdego z tych kryteriów ekonomicznych Komisja monitoruje szereg podkryteriów, które zostały określone w ramach pakietu „Agenda 2000” opublikowanego w 1997 r. w kontekście przygotowań do przystąpienia potencjalnych państw członkowskich, które następnie przystąpiły do UE w 2004 i 2007 r.

Posiadanie *sprawnej gospodarki rynkowej* wymaga:

- istnienia szerokiego konsensusu co do zasadniczych kwestii polityki gospodarczej;
- stabilności makroekonomicznej (w tym stabilności cen, zrównoważonych finansów publicznych i zrównoważonego bilansu płatniczego);
- swobodnego oddziaływania sił rynkowych (w tym poprzez liberalizację cen i handlu);
- swobody wejścia na rynek i wycofania się z niego (w tym uregulowania kwestii zakładania przedsiębiorstw i ich upadłości); oraz
- odpowiedniego systemu prawnego (w tym systemu praw własności, wykonalności przepisów/umów) i odpowiednio rozwiniętego sektora finansowego.

Drugim kryterium ekonomicznym jest posiadanie zdolności przeciwstawiania się presji konkurencyjnej i siłom rynkowym w Unii. Będzie to wymagać minimalnego poziomu konkurencyjności gospodarek krajów ubiegających się o członkostwo po ich przystąpieniu do UE, zatem kryterium to ma charakter bardziej długoterminowy.

Bycie konkurencyjnym w UE wymaga:

- istnienia sprawnej gospodarki rynkowej;
- wystarczającego kapitału ludzkiego i rzeczowego (z uwzględnieniem kwestii edukacji, badań naukowych i infrastruktury);
- odpowiednich struktur sektorowych i struktur przedsiębiorstw (z uwzględnieniem kwestii restrukturyzacji przedsiębiorstw, zmian sektorowych, roli małych i średnich przedsiębiorstw);
- ograniczonego wpływu państwa na konkurencyjność (z uwzględnieniem kwestii polityki handlowej, polityki konkurencji, pomocy państwa, wsparcia dla małych i średnich przedsiębiorstw itp.); oraz

- odpowiedniej integracji handlowej i inwestycyjnej z UE.

Powyższe podkryteria nie stanowią jedynie zwykłej listy kontrolnej służącej do oceny zgodności. Spełnienie kryteriów ekonomicznych wymaga głębokich i trwałych reform strukturalnych, których przeprowadzenie zajmuje wiele czasu. Podkreśla to znaczenie ciągłego uzyskiwania osiągnięć we wdrażaniu reform, tak aby uzyskać trwałą i nieodwracalną zmianę w oczekiwaniach i zachowaniach podmiotów gospodarczych.

➤ **Rozdział 5: ZAMÓWIENIA PUBLICZNE**

Dorobek prawny dotyczący zamówień publicznych jest oparty na ogólnych zasadach określonych w traktatach UE, takich jak równe traktowanie, niedyskryminacja, proporcjonalność i przejrzystość. Trzy dyrektywy UE regulują odpowiednie procedury zamówień instytucji zamawiających w sektorze klasycznym, podmiotów w sektorze służb użyteczności publicznej oraz zezwoleń. Ponadto obowiązuje specjalna dyrektywa UE w dziedzinie obrony i bezpieczeństwa. Obowiązuje również dyrektywa w sprawie procedur odwoławczych, którą uzupełniają inne techniczne akty prawne.

Przy ocenie ogólnej sytuacji w poszczególnych krajach w dziedzinie zamówień publicznych analizowane są następujące kwestie szczegółowe:

Dostosowanie prawodawstwa

Chodzi o zapewnienie, by regulacje w zakresie zamówień publicznych (w tym zezwoleń) były dostosowane do dorobku prawnego UE oraz były oparte na ogólnej zasadzie równego traktowania, niedyskryminacji, proporcjonalności i przejrzystości, oraz by były one należycie egzekwowane.

Ramy instytucjonalne

Chodzi o zapewnienie, by istniały centralne zdolności instytucjonalne i administracyjne do skutecznego i wydajnego opracowywania, wdrażania i monitorowania polityki zamówień publicznych, oraz by istniała odrębna instytucja odpowiedzialna za rewizję prawną procedur zamówień publicznych.

Zdolność do egzekwowania przepisów

Chodzi o zagwarantowanie, by instytucje i podmioty zamawiające dysponowały odpowiednimi zdolnościami oraz praktycznymi wytycznymi i instrumentami do zapewnienia profesjonalnego zarządzania całym cyklem zamówień publicznych.

Zdolność do wdrażania i egzekwowania przepisów

Chodzi o zapewnienie, by działania w zakresie zamówień publicznych były zgodne z obowiązującym prawodawstwem i podstawowymi zasadami, przy jednoczesnym zapewnieniu najbardziej wydajnego wykorzystania środków publicznych i optymalnym wykorzystaniu nowoczesnych metod i technik zamówień publicznych. Zaleca się, by odnośne kraje ustanowiły systemy monitorowania procedur zamówień publicznych poczynwszy od wstępnych ofert przetargowych a skończywszy na ostatecznym zamówieniu. Powinno to umożliwić lepszą kontrolę na wszystkich etapach, w tym ustalenie, gdzie wystąpiły poważne odchylenia, jeśli chodzi o ostateczną zapłaconą kwotę w porównaniu z pierwotną przyjętą ofertą.

Skuteczny system środków odwoławczych

Chodzi o zapewnienie, by system środków odwoławczych był dostosowany do określonych w dorobku prawnym UE standardów niezależności, uczciwości i przejrzystości oraz umożliwiał szybkie i kompetentne rozpatrywanie skarg i wymierzanie sankcji.

➤ Rozdział 18: STATYSTYKA

Dorobek prawny UE w dziedzinie statystyki wymaga posiadania systemu statystycznego opartego na zasadach takich jak niezależność zawodowa, bezstronność, wiarygodność, jakość, przejrzystość, poufność pojedynczych danych i upowszechnianie statystyki publicznej. Zasady te określono w Europejskim kodeksie praktyk statystycznych. Krajowe urzędy statystyczne pełnią funkcję punktów odniesienia i zakotwiczenia dla metodyki, opracowywania statystyk i ich upowszechniania. Dorobek prawny UE obejmuje metodykę, klasyfikację i procedury gromadzenia danych w różnych dziedzinach takich jak statystyka makroekonomiczna, statystyka społeczna, statystyka przedsiębiorstw, statystyka rolnictwa oraz statystyka ochrony środowiska i energetyki. Nie jest wymagana transpozycja do prawa krajowego, ponieważ większość dorobku prawnego ma formę rozporządzeń.

Przy ocenie ogólnej sytuacji w poszczególnych krajach w dziedzinie statystyki analizowane są następujące kwestie szczegółowe:

Infrastruktura statystyczna

Chodzi o prawo statystyczne, zasoby krajowych urzędów statystycznych, koordynację krajowego systemu statystycznego, wdrażanie Europejskiego kodeksu praktyk statystycznych, nomenklatury i rejestry.

Statystyki makroekonomiczne

Chodzi o roczne i kwartalne rachunki narodowe, w tym statystykę finansów sektora instytucji rządowych i samorządowych oraz rachunki sektorów, statystykę cen, statystykę handlową, statystyki dotyczące zagranicznych podmiotów zależnych, bezpośrednich inwestycji zagranicznych, partnerstw publiczno-prywatnych, rachunki regionalne, bilans płatniczy.

Statystyka przedsiębiorstw

Chodzi o strukturalną i krótkoterminową statystykę dotyczącą przedsiębiorstw, turystyki, transportu, energetyki, badań i rozwoju, innowacji, społeczeństwa informacyjnego.

Statystyka społeczna

Chodzi o rynek pracy, w tym zatrudnienie/bezrobocie, opiekę zdrowotną, edukację, demografię, jakość życia, ochronę socjalną, spis powszechny.

Statystyka rolna

Chodzi o produkcję roślinną i zwierzęcą, ceny w rolnictwie, rachunki rolnictwa, strukturę gospodarstw rolnych, spis powszechny w rolnictwie.

Statystyka ochrony środowiska

Chodzi o odpady, wodę, ochronę środowiska, rachunki dotyczące ochrony środowiska, emisję zanieczyszczeń do powietrza itp.

➤ **Rozdział 32: KONTROLA FINANSOWA**

Rozdział ten dotyczy głównie zapewnienia należytego zarządzania finansowego krajowymi dochodami i wydatkami zgodnie z międzynarodowymi ramami, standardami i dobrymi praktykami europejskimi. Rozdział ten obejmuje cały sektor publiczny, również na szczeblu samorządu terytorialnego, jest zatem integralnie związany z reformą administracji publicznej.

Dorobek prawny w ramach tego rozdziału dotyczy przyjęcia i wdrożenia środków prawnych i instytucjonalnych opartych na międzynarodowych i unijnych zasadach, standardach i metodach, które powinny być stosowane w odniesieniu do systemów kontroli wewnętrznej całego sektora publicznego, a także standardów kontroli zewnętrznej zdefiniowanych przez Międzynarodową Organizację Najwyższych Organów Kontroli (INTOSAI). W szczególności dorobek prawny UE wymaga istnienia wydajnych, skutecznych i przejrzystych systemów zarządzania finansowego i kontroli oraz funkcjonalnie niezależnego audytu wewnętrznego, scentralizowanej harmonizacji metod i standardów, niezbędnych struktur krajowych oraz funkcjonalnie, instytucjonalnie i finansowo niezależnej państwowej instytucji audytowej kontrolującej finanse publiczne. Rozdział ten obejmuje również dorobek prawny dotyczący ochrony interesów finansowych UE i zwalczania nadużyć finansowych dotyczących środków UE, a także niezwiązane z prawem karnym aspekty ochrony euro przed fałszowaniem.

Przy ocenie ogólnej sytuacji w poszczególnych krajach w dziedzinie kontroli finansowej analizowane są następujące kwestie szczegółowe:

Publiczna wewnętrzna kontrola finansowa

Chodzi o zobowiązanie do wdrażania publicznej wewnętrznej kontroli finansowej w całym sektorze publicznym, posiadanie wieloletniej strategii publicznej wewnętrznej kontroli finansowej, wyraźnie powiązanej z ogólną reformą administracji publicznej i strategią zarządzania finansami publicznymi, a także przyjrzenie się wdrażaniu, monitorowaniu i sprawozdawczości oraz zaangażowaniu politycznemu. Należy ustanowić centralną jednostkę harmonizacyjną w oparciu o kompleksową podstawę prawną, która będzie posiadała wystarczające zasoby kadrowe i zdolności administracyjne i będzie pełniła funkcję podmiotu zapewniającego doradztwo metodyczne i koordynującego wydarzenia. Inne kwestie to wyniki i roczny przegląd jakości zarządzania finansami oraz działalności związanej z kontrolą i audytem wewnętrznym.

Ramy prawne powinny ułatwiać rozwinięcie rozliczalności w zakresie zarządzania, spójnie z ramami prawnymi regulującymi mechanizmy i struktury organizacyjne służby cywilnej i publicznej. Należy zapewnić podstawowe aspekty zarządzania finansami i kontroli finansowej. Należy ustanowić funkcję audytu wewnętrznego w całym sektorze publicznym, dysponującą odpowiednimi zdolnościami kadrowymi.

Audyt zewnętrzny

Chodzi o zapewnienie niezależności najwyższych organów kontroli w konstytucji i właściwym prawodawstwie zgodnie ze standardami INTOSAI, zdolności instytucjonalnych do wypełniania mandatu w zakresie audytu, zobowiązania do zagwarantowania jakości audytu finansowego i kontroli wykonania zadań oraz zobowiązania do podjęcia środków zapewniających pozytywny wpływ działalności w zakresie audytu zewnętrznego, w tym systematyczne parlamentarne działania następcze związane z ustaleniami audytu.

Ochrona interesów finansowych UE

Chodzi o zapewnienie, by prawodawstwo było zgodne z Konwencją w sprawie ochrony interesów finansowych Wspólnot Europejskich i innym właściwym dorobkiem prawnym, powołanie krajowej jednostki ds. koordynacji zwalczania nadużyć finansowych o odpowiednich zdolnościach administracyjnych, współpracę z Komisją, w tym podczas kontroli na miejscu przeprowadzanych przez Komisję, strukturę umożliwiającą zgłaszanie nieprawidłowości i podejrzewanych przypadków nadużyć finansowych.

Ochrona euro przed fałszowaniem (aspekty niezwiązane z prawem karnym)

Chodzi o ratyfikację Konwencji międzynarodowej o zwalczaniu fałszowania pieniędzy z 1929 r., dostosowanie prawodawstwa krajowego do dorobku prawnego, struktury administracyjne i zdolności do analizy technicznej i klasyfikacji podrobionych pieniędzy, a także o współpracę międzynarodową.

ZALĄCZNIK 3 - KLUCZOWE STATYSTYKI

	Czarnogóra	Była jugosłowiańska republika Macedonii	Albania	Serbia	Turcja	Bośnia i Hercegowina	Kosowo *	UE-28
--	------------	--	---------	--------	--------	-------------------------	----------	-------

**DANE STATYSTYCZNE (na dzień
18.09.2015 r. w przypadku krajów
kandydujących i na dzień
01.09.2015 r. w przypadku UE-28)**

Ludność	Uwa ga	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Ludność ogółem (w tys.)	1)	620,9	621,5	2 062,3	2 065,8	2 898,8 e	2 895,9 e	7 183,9 e	7 149,2 e	75 627	76 668	3 831,6 e	3 827,3 e	1 820,6 e	1 804,9 e	505 115 p	506 881 ep
Odsetek ludności w wieku 15-64 lata (w %)		68,1	68,1	71,0	70,8	68,5	68,8	68,1	67,6	67,6	67,7	67,8e	67,8e	0,1	0,1	66,2p	65,9bep
Surowy współczynnik przyrostu naturalnego ludności (na 1 000 mieszkańców)		2,5	2,4	1,9	:	5,3	5,2	-4,8	-4,9	12,1	12,2	-1,3	-1,5p	11,9	13,3	0,2ep	0,3ep
Oczekiwana długość życia w chwili urodzenia, mężczyźni (w latach)		74,1	73,9	73,2	:	76	76,4	72,5	72,6	74,7e	74,8e	73,7e	73,7e	74,2	74,2	77,8	:
Oczekiwana długość życia w chwili urodzenia, kobiety (w latach)		79,0	78,9	77,2	:	80,3	80,3	77,7	77,7	79,2e	79,3e	78,8e	78,8e	79,4	79,5	83,3	:

Produkt krajowy brutto	Uwa ga	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Produkt krajowy brutto																	
W cenach bieżących (w mld EUR)	7) 8)	3,3	3,4p	8,1p	8,5e	9,6p	10,0p	34,3	33,1e	620,7	601,3	13,7	13,9	5,3	:	13 521	13 920
Na mieszkańca (w EUR)	7) 8)	5 356	5 436p	3 930p	4 127s	3 323p	3 440p	4 781	4 635e	8 161	7 819	3 569	3 641	2 935	:	26 600	27 300
Według standardu siły nabywczej (SSN) na mieszkańca	7) 9)	10 700	10 600p	9 500e	10 000	:	:	9 800	9 500	14 100	14 400	7700	7 800	:	:	26 600	27 300
SSN na mieszkańca w stosunku do średniej UE (UE-28 = 100)	7) 9)	40	39p	36	36	28	29	37	35	53	53	29	28	:	:	-	-
Realny wskaźnik zmiany, w porównaniu z poprzednim rokiem (w %)	7)	3,3	:	2,7p	3,8e	1,1p	2,1p	2,6	-1,8e	4,2	2,9	2,5	1,1	3,4	:	0,1	1,3

Finanse publiczne	Uwa ga	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Statystyka finansów sektora																	

		Czarnogóra	Była jugosłowiańska republika Macedonii	Albania	Serbia	Turcja	Bośnia i Hercegowina	Kosowo *	UE-28
--	--	------------	--	---------	--------	--------	-------------------------	----------	-------

instytucji rządowych i samorządowych w stosunku do PKB																	
** Nadwyżka (+) / deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych (w %)	12)	-2,3	-3,1	-3,9	-4,2	-4,9	-5,1	-5,5	-6,7	0,2	:	-2,2	:	:	:	-3,2	-2,9
** Dług brutto sektora instytucji rządowych i samorządowych (w %)	12) 13)	58,0	56,7	34,2	38,2	70,1	71,8	59,0	68,9	36,0	:	:	:	9,0e	:	85,5	86,8

Działalność gospodarcza i zatrudnienie	Uwaga	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Współczynnik aktywności zawodowej dla osób w wieku 20-64 lata: odsetek ludności w wieku 20-64 aktywnej zawodowo (w %), ogółem		65,1	67,6	70,4	70,8	67,6e	68,6e	66,0	66,2	58,4	58,9b	58,7	59,2	46,4	47,7	76,5	76,9
- mężczyźni		71,9	74,5	83,4	84,5	79,2e	80,5e	75,3	75,1	81,6	:	72,1	72,4	69,5	71,4	83,0	83,2
- kobiety		58,3	60,7	57,1	56,8	57,6e	57,3e	56,8	57,5	35,6	:	45,1	46,0	23,7	24,2	70,0	70,6
Wskaźniki zatrudnienia, w wieku 20-64 lata (% ludności), ogółem		52,6	55,6	50,3	51,3	56,7e	56,6e	51,2	53,5	53,4	53,2b	42,8	43,2	33,0	31,3	68,4	69,2
- mężczyźni		57,8	61,4	59,7	61,6	64,8e	65,2e	59,5	61,2	75,3	75,0b	53,3	54,6	51,5	48,4	74,3	75,0
- kobiety		47,5	49,4	40,7	40,8	49,3e	48,5e	43,1	46,0	31,8	31,6b	32,2	31,9	14,9	14,5	62,6	63,4
Osoby w wieku 15-24 niepracujące, niekształcące się ani nie szkolące się, % ludności w tej grupie wiekowej		17,8	17,7	:	:	30,8e	30,9e	22,9	23,5	:	:	25,8	26,1	:	:	13,0	12,4
Zatrudnienie według głównych sektorów																	
- rolnictwo, leśnictwo i rybactwo (w %)	2)	4,5	5,7	18,7	18,0	44,0e	42,7e	21,3	21,1	23,6	21,1b	18,9	17,1	5,9	2,6	4,8	4,7
- przemysł (w %)	2)	11,9	11,1	23,5	23,5	9,7e	11,0e	21,1	20,0	19,4	20,5b	22,2	22,1	16,8	17,7	17,3	17,3
- budownictwo (w %)	2)	5,9	6,5	6,9	7,0	7,1e	6,4e	4,8	4,4	7,0	7,4b	7,7	7,9	11,4	10,9	6,9	6,8
- usługi (w %)	2)	77,7	76,7	50,6	51,4	38,8e	39,4e	52,9	54,5	50,0	51,0b	51,0	52,7	64,1	67,2	70,3	70,5
Osoby zatrudnione w sektorze publicznym jako odsetek zatrudnionych ogółem, w wieku 20-64 lata (w %)	3)	:	32,8	:	:	17,8e	17,5e	32,6	31,6	13,5	13,1b	32,7	31,9	:	31,4s	:	:
Osoby zatrudnione w sektorze prywatnym jako odsetek zatrudnionych ogółem, w wieku 20-64 lata (w %)	3)	:	48,2	:	:	82,2e	82,5e	65,2	66,4	86,5	86,9b	62,5	63,1	:	68,6s	:	:
Wskaźniki bezrobocia (jako %)	4)	19,5	18,0	29,0	28,0	15,9e	17,5e	22,1	18,9	8,8	9,9b	27,6	27,6	30,0	35,3	10,8	10,2

	Czarnogóra	Była jugosłowiańska republika Macedonii	Albania	Serbia	Turcja	Bośnia i Hercegowina	Kosowo *	UE-28
--	------------	--	---------	--------	--------	-------------------------	----------	-------

siły robocze)), ogółem																	
- mężczyźni	4)	20,1	17,8	29,0	27,7	17,8e	19,2e	20,8	18,3	8,0	9,1b	26,7	25,3	26,9	33,1	10,8	10,1
- kobiety	4)	18,8	18,2	29,0	28,6	13,5e	15,2e	23,8	19,6	10,6	11,9b	29,1	31,2	38,8	41,6	10,9	10,3
- młodzież, w wieku 15-24 lata	4)	41,6	35,8	51,9	53,1	31,4e	39,0e	49,4	47,1	16,9	17,8b	59,1	62,7	55,9	61,0	23,6	22,2
- bezrobotni długoterminowo (ponad 12 miesięcy)	4)	16,0	14,0	23,9	:	11,5e	11,2e	16,8	12,8	2,1	2,4b	22,9	23,4	20,7	26,1	5,1	5,1
Średnie nominalne wynagrodzenie miesięczne (w EUR)	5)	487	479	343,5	:	371,8	378,8	536,6	523,6	:	:	422,8	424,4	:	:	:	:

Edukacja	Uwa ga	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Odsetek osób, które przedwcześnie rezygnują z kształcenia lub szkolenia: odsetek ludności w wieku 18- 24 lata z wykształceniem nie wyższym niż gimnazjalne i niekształcącej się ani niezszołującej się dalej (w %)	6)	5,1	5,1	11,4	12,5	30,6e	26,0e	8,7	8,3	37,6p	38,3b	25,9	25,2	:	:	11,9	11,1b
Odsetek ludności w wieku 20- 24 lata z wykształceniem średnim, ogółem		:	86,3	:	:	44,2e	49,7e	83,2	82,5	:	:	85,8	85,6	69,5	68,2	:	:
- mężczyźni		:	87,8	:	:	48,0e	55,9e	85,7	84,7	:	:	87,7	89,6	73,4	71,8	:	:
- kobiety		:	84,7	:	:	40,3e	43,5e	80,3	80,1	:	:	83,5	81,2	65,1	64,0	:	:
Odsetek ludności w wieku 30- 34 lata z wykształceniem wyższym, ogółem		28,0	28,3	:	:	15,7e	16,7e	25,3	27,2	:	:	15,7	18,9	12,0	16,6	37,0	37,8b
- mężczyźni		24,7	25,3	:	:	12,7e	14,0e	20,2	21,8	:	:	14,6	15,2	9,9	13,0	32,7	33,4b
- kobiety		31,5	31,3	:	:	18,3e	19,2e	30,5	32,6	:	:	16,8	23,2	14,2	14,8	41,3	42,2b

Wartość dodana brutto	Uwa ga	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Wartość dodana brutto według głównych sektorów																	
- rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo (w %)	7) 10)	9,8	:	11,0p	10,2e	22,5p	22,6p	9,4	9,7e	7,4	7,1	8,0	7,1	14,4	:	1,7	1,6
- przemysł (w %)	7) 10)	13,8	:	17,9p	18,0e	14,4p	14,2p	26,6	24,6e	19,1	19,5	21,6	21,3	20,3	:	19,1	18,9

		Czarnogóra		Była jugosłowiańska republika Macedonii		Albania		Serbia		Turcja		Bośnia i Hercegowina		Kosowo *		UE-28	
--	--	------------	--	--	--	---------	--	--------	--	--------	--	-------------------------	--	----------	--	-------	--

- budownictwo (w %)	7) 10)	5,0	:	6,6p	6,8e	11,9p	11,0p	5,1	5,2e	4,4	4,6	4,5	4,7	7,9	:	5,4	5,4
- usługi (w %)	7) 10)	71,4	:	64,4p	65,0e	51,1p	52,2p	59,0	60,5e	57,6	57,7	65,9	66,9	57,4	:	73,8	74,1

Handel międzynarodowy	Uwa ga	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Handel międzynarodowy towarami i usługami w stosunku do PKB																	
- import (% PKB)	7) 11)	62,1	:	61,9p	65,1e	53,5p	49,0p	51,9	54,3e	32,2	32,1	49,8	:	49,0	:	40,3	40,2
- eksport (% PKB)	7) 11)	41,8	:	43,8p	47,9e	35,4p	29,9p	41,2	44,3e	25,6	27,7	30,0	:	17,4	:	42,9	43,0
Udział eksportu do państw UE-28 w wartości eksportu ogółem (w %)		41,5	35,8	72,6	76,6	76,7	77,4	63,8	65,7	41,5	43,5	73,5	72,1	43,5	30,2	-	-
Udział importu z państw UE- 28 w wartości importu ogółem (w %)		44,2	45,8	62,7	63,5	64,3	61,1	55,7	57,1	36,7	36,7	60,0	58,9	44,7	42,6	-	-
Bilans handlowy (w mln EUR)		-1 398	-1 451	-1 748	-1 762	-1 938	-2 114	-2 933	-2 950	-75 250	-63 628	-3 472	-3 843	-2 148	-2 214	51 565	22 383

Inflacja i stopy procentowe	Uwa ga	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Roczna zmiana cen konsumpcyjnych (w %)		2,2	-0,7	2,8	-0,3	1,9	0,7	7,8	2,9	7,5	8,9	-0,2s	:	1,8	0,4	1,5	0,6
Dług zewnętrzny ogółem, w stosunku do PKB (w %)	14)	:	:	64,3	69,8p	61,1	65,2	75,1	78,1	:	:	:	:	30,2	32,3	:	:
Stopa oprocentowania pożyczek (1 rok), rocznie (w %)	15)	9,36	9,22	3,75	3,75	9,52	7,66	12,00	10,50	:	:	6,99	6,64	12,36	10,70	:	:
Stopa oprocentowania depozytów (1 rok), rocznie (w %)	16)	2,54	1,86	0,75	0,50	4,17	1,92	7,00	5,50	:	:	0,13	0,10	3,39	1,07	:	:
Wartość aktywów rezerwowych (w tym złota) (w mln EUR)	17)	424	545	1 993	2 436	2 015	2 192	11 189	9 907	:	:	3 614	4 001	724	746	:	:
Rezerwy międzynarodowe - równowartość w miesiącach importu	17)	2,5	3,2	4,8	5,3	5,2	5,5	7,5	6,6	:	:	5,8	6,0	3,3	3,2	:	:
Przekazy emigrantów jako % PKB	18)	1,2	1,3	2,2	2,2	:	:	8,3	7,9	:	:	8,2	8,4	:	:	:	:

Inwestycje	Uwa ga	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
-------------------	-----------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

		Czarnogóra	Była jugosłowiańska republika Macedonii	Albania	Serbia	Turcja	Bośnia i Hercegowina	Kosowo *	UE-28								
Bezpośrednie inwestycje zagraniczne netto (przychodzące - wychodzące) (w mln EUR)	18)	323,9	353,9	263,8	278,0	923,2	801,3p	768,5	1 236,3	:	:	224,7	422,4	250,2	123,8	-19 340	-19 350
Bezpośrednie inwestycje zagraniczne netto (przychodzące - wychodzące) (jako % PKB)	18)	9,7	:	3,3	3,3	9,6	8,0p	2,2	3,7	:	:	1,6	3,0	4,7	:	-0,14	-0,14
Produkcja przemysłowa	Uwaga	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Wskaźnik produkcji przemysłowej (2010 = 100)	19)	92,3	81,8	107,4	112,5	135,1	138,9	105,6	98,8	116,3	120,5	103,4	103,6	:	:	100,4	101,5
Zdolność do tworzenia połączeń	Uwaga	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Gęstość sieci kolejowej (funkcjonujące linie na tysiąc km ²)		18,1	18,1	27	27	12,0	12,0	49,3	49,3	12,4	12,8	20,1	:	31,0	31,0	:	:
Długość autostrad (w km)		0	0	259	259	:	:	607	607	2 127	2 155	50	:	80	80	:	:
Import energii	Uwaga	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Import energii netto w stosunku do PKB	20)	-0,1	:	3,6	3,1	0,8	:	5,3	5,4e	6,8	6,9	7,5p	:	1,5	:	2,8	2,4

: = brak danych
b = przerwa w szeregach danych
e = szacowana wartość
p = dane tymczasowe
s = szacunki Eurostatu
- = nie dotyczy

* = Użycie tej nazwy nie wpływa na stanowiska w sprawie statusu Kosowa i jest zgodne z rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ 1244 oraz z opinią Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie Deklaracji niepodległości Kosowa.

** = Dane krajów objętych procesem rozszerzenia dotyczące deficytu budżetowego i długu są publikowane tak jak zostały podane, bez jakiegokolwiek weryfikacji i zapewnienia ich jakości i zgodności z zasadami ESA.

Przypisy

- 1) Bośnia i Hercegowina: ludność w połowie roku.
- 2) Albania: poszczególne odsetki nie sumują się do 100 % ze względu na przypadki, w których określonych osób nie zaklasyfikowano lub nie można zaklasyfikować do określonej działalności.
- 3) Bośnia i Hercegowina: poszczególne odsetki nie sumują się do 100 %, ponieważ nie uwzględniono innych rodzajów własności. Czarnogóra: z wyłączeniem organizacji pozarządowych.
- 4) Turcja: bezrobocie w oparciu o kryterium czterech tygodni oraz z wykorzystaniem jedynie aktywnych metod poszukiwania pracy.
- 5) Serbia, 2013 r.: wynagrodzenia wypłacone pracownikom podmiotów będących osobami prawnymi i przedsiębiorstw nieposiadających osobowości prawnej. Bośnia i Hercegowina: wynagrodzenie netto.
- 6) Turcja: wyniki rocznego badania siły roboczej.
- 7) Albania, była jugosłowiańska republika Macedonii, Serbia oraz UE-28: na podstawie ESA 2010.
- 8) Czarnogóra, 2014 r.: źródło: Eurostat.
- 9) Czarnogóra, była jugosłowiańska republika Macedonii, Albania, Serbia, Turcja oraz Bośnia i Hercegowina (jedynie 2013 r.): obliczenia Eurostatu.
- 10) Turcja: obliczono jako udział wartości dodanej plus podatki i subsydia minus FISIM, dlatego udziały nie sumują się do 100 %.
- 11) Bośnia i Hercegowina: udziały w stosunku do PKB obliczonego metodą wydatków. Albania: udziały elementów wydatków w stosunku do PKB nie uwzględniają rozbieżności statystycznej (udziały wszystkich elementów nie sumują się do 100 %).
- 12) UE-28: na podstawie ESA 2010.
- 13) Kosowo, 2013 r.: wartość PKB uzyskano ze średnioterminowych ram wydatków na lata 2016-2018 (kwiecień 2015 r.).
- 14) Albania: dane dotyczące długu zewnętrznego brutto zostały opublikowane przez Bank Albanii. Była jugosłowiańska republika Macedonii: na podstawie szóstego wydania podręcznika do bilansu płatniczego.
- 15) Albania: średni ważony wskaźnik stosowany do nowych 12-miesięcznych pożyczek w odnośnym miesiącu, o 12-miesięcznym terminie wymagalności. Bośnia i Hercegowina: krótkoterminowe stopy oprocentowania pożyczek krajowej dla przedsiębiorstw niefinansowych (średnia ważona). Czarnogóra, 2014 r.: średnia ważona efektywna stopa procentowa, pozostające kwoty należne, rocznie. Była jugosłowiańska republika Macedonii: koniec roku (31 grudnia). Kosowo, 2013 r.: z uwzględnieniem opłaty za wypłatę naliczanej przez banki.
- 16) Albania: stopa oprocentowania depozytów oznacza średnią ważoną stopę dla nowo przyjętych depozytów w odnośnym miesiącu, o 12- miesięcznym terminie wymagalności. Bośnia i Hercegowina: stopy depozytów na żądanie w walucie krajowej dla gospodarstw domowych (średnia ważona). Czarnogóra, 2014 r.: średnia ważona efektywna stopa procentowa, pozostające kwoty należne, rocznie. Była jugosłowiańska republika Macedonii: koniec roku (31 grudnia). Kosowo, 2013 r.: z uwzględnieniem opłaty za wypłatę naliczanej przez banki.
- 17) Była jugosłowiańska republika Macedonii: koniec roku (31 grudnia).
- 18) Była jugosłowiańska republika Macedonii, Czarnogóra, Serbia (jedynie 2014 r.), Bośnia i Hercegowina, Kosowo oraz UE-28: na podstawie szóstego wydania podręcznika do bilansu płatniczego.

- 19) Bośnia i Hercegowina oraz Turcja wskaźnik brutto.
- 20) Czarnogóra, była jugosłowiańska republika Macedonii i Kosowo: obliczenia Eurostatu.